

OPINNÄYTETYÖ

Kestävyys kuvataidefestivaalin tuotannossa Tapauksena Backlight-valokuvafestivaali

Liisa Mäkinen

Kulttuurituotannon YAMK
(60 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(12/2023)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kulttuurituotannon koulutus (YAMK)

Tekijät: Liisa Mäkinen

Opinnäytetyön nimi: Kestävyys kuvataidefestivaalin tuotannossa. Tapauksena Backlight-valokuvafestivaali

Sivumäärä: 60 ja 1 liitesivu

Työn ohjaaja: Oona Tikkaaja

Työn tilaaja: Valokuvakeskus Nykyaika Ry

Tämän kehittämistyön tavoitteena on löytää ja kehittää uusia, kestävämpiä toimintatapoja Backlight-valokuvafestivaalin tuottamiseen. Backlight on kolmen vuoden välein Tampereella järjestettävä kansainvälinen valokuvafestivaali, joka koostuu korkeatasoisista näyttelyistä sekä niihin liittyvästä oheisohjelmasta. Työn tilaajana toimii Valokuvakeskus Nykyaika ry, joka järjestää Backlight-valokuvafestivaalia ja ylläpitää galleriaa Tampereen keskustassa.

Työ on tapaustutkimus, jonka tutkimuskysymyksenä on: kuinka voidaan tuottaa kansainvälinen kuvataidefestivaali kestävästi ja voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen resurssit huomioiden? Kestävän kehityksen neljä osa-aluetta: ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys toimivat kehittämistyön viitekehyksenä. Menetelminä on käytetty vertailukehittämistä ja teemahaastatteluja eri taide- ja kulttuurifestivaalien edustajille, dokumenttianalyysiä ja aivoriihimenetelmää strategiapäivän yhteydessä.

Aineistossa ja haastatteluissa nousivat esiin moninaiset tavat, joilla eri kulttuuritoimijat huomioivat ja edistävät kestävä kehityksen tavoitteita. Kestävämpää toimintamallia Backlight-valokuvafestivaalille on opinnäytetyössä hahmoteltu tapahtumalle luotujen vastuullisuus- ja ympäristösuunnitelmien kautta sekä laskemalla suuntaa antavasti festivaalin hiilijalanjälki.

Työn tuloksena esitetään parhaisiin käytäntöihin pohjautuvia ja kestävyiden eri ulottuvuudet huomioivia kehittämisehdotuksia, joiden avulla myös muut organisaatiot voivat tarkastella ja kehittää toimintaansa.

Asiasanat: kestävä kehitys, kestävyys, festivaalit, kulttuuritapahtumat, kuvataide, valokuvataide

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Cultural Manager (Master's degree)

Author: Liisa Mäkinen
Title: Sustainability in Visual Arts Festival Production – Case Backlight Photo Festival
Number of Pages: 60 and 1 attachment page
Supervisor: Oona Tikkaaja
Commissioned by: Photographic Centre Nykyaika

The aim of this development project is to find and cultivate new, more sustainable ways to produce Backlight Photo Festival. Backlight is an international photo festival, and it is organized every three years in Tampere. It consists of high-class exhibitions and the related side program. This project is commissioned by Photographic Centre Nykyaika, which organizes the photo festival, and runs a gallery in Tampere city centre.

The research question of this case study is as follows: How can we produce an international visual arts festival, while also considering sustainability and resources of a non-profit organization? The four key aspects of sustainable development – environmental, economic, social, and cultural sustainability – are seen as frames for development. Methods include benchmarking, interviewing various art and culture festival representatives, document analysis, and brainstorming during a strategy day.

Diverse ways, in which cultural operators consider and promote sustainability, came to the fore when studying the materials and interviews. A more sustainable production model is drafted for Backlight via responsibility and environmental plans, and by giving a rough estimate of the festival's carbon footprint.

Developmental suggestions are presented as a result. These suggestions are based on the best practices, which take different aspects of sustainability into consideration. Hence, other organisations can re-examine and improve their operations, as well.

Keywords: Sustainable development, sustainability, festivals, photo festival, visual arts, photography

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	BACKLIGHT-VALOKUVAFESTIVAALI	8
	2.1 Valokuvakeskus Nykyaika.....	8
	2.2 Backlight-valokuvafestivaali	8
	2.3 Tuotantoprosessi	9
	2.4 Festivaalin kehittämistarpeet ja tapahtumatuotannon erityispiirteet.....	12
	2.5 Ympäristösuunnitelma 1.0	14
3	KESTÄVYYS FESTIVAALITUOTANNOSSA	17
	3.1 Festivaali	17
	3.2 Kuvataide- ja valokuvafestivaalien erityispiirteet	19
	3.3 Kestävä kehitys	20
	3.4 Ulottuvuudet, pilarit, teemat	21
	3.5 Kestävyys tapahtumatuotannossa	22
	3.6 Kestävyys taiteen ja kulttuurin alalla.....	23
4	LÄHESTYMISTAPA JA KEHITTÄMISTYÖ.....	26
	4.1 Lähestymistapa	26
	4.2 Vertailukehittäminen ja haastattelut	27
	4.3 Dokumenttianalyysi	33
	4.4 Strategiapäivä.....	34
	4.5 Hiilijalanjälki ja kompensointi.....	35

5	UUSI, KESTÄVÄMPI TOIMINTAMALLI.....	42
	5.1 Havainnot.....	42
	5.2 Uusi, kestävämpi toimintamalli ja ympäristösuunnitelma 2.0.....	45
	5.3 Tulevaisuuden kehittämisehdotukset.....	47
6	LOPUKSI.....	52
	LÄHTEET	55

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on löytää ja kehittää uusia, kestävämpiä toimintatapoja Backlight-valokuvafestivaalin tuottamiseen. Backlight on Valokuvakeskus Nykyajan joka kolmas vuosi Tampereella järjestämä kansainvälinen valokuvafestivaali, joka koostuu korkeatasoisista näyttelyistä, sekä niihin liittyvästä oheisohjelmasta, kuten seminaareista, keskustelutilaisuuksista, taiteilijatapaamisista ja työpajoista.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Valokuvakeskus Nykyaika ry. Nykyaika on vuonna 1982 perustettu voittoa tavoittelematon yhdistys, joka ylläpitää linssipohjaiseen taiteeseen keskittyvää galleriaa Tampereen keskustassa ja järjestää Backlight-valokuvafestivaalia (Valokuvakeskus Nykyaika 2020). Backlight on pohjoismaiden vanhin valokuvafestivaali, jota on järjestetty kolmen vuoden välein vuodesta 1987 alkaen. Perinteikäs tapahtuma kaipaa päivittämistä ja yhdistyksellä on tarve uudistaa tapahtumaa siten, että se vastaa käytettävissä olevia henkilöstö- ja taloudellisia resursseja. Opinnäytetyössä etsitään tapahtumalle mittasuhteita, joissa se pystytään tuottamaan kestävän kehityksen tavoitteet huomioiden.

Työskentelen Valokuvakeskus Nykyajassa näyttelykoordinaattorina ja toimin myös vuoden 2023 Backlight-valokuvafestivaalin tuottajana. Kehittämistyötä on tehty osittain päällekkäin tämän vuoden festivaalin kanssa, ja osa opinnäytetyön lopussa esittämistäni kehittämisehdotuksista pohjautuu festivaalin tuotannossa ilmenneisiin haasteisiin, ja osa aineistosta ja haastatteluista nousseisiin ajatuksiin. Opinnäytetyöprosessin aikana järjestin Valokuvakeskus Nykyajan hallitukselle strategiapäivän, jossa kartoitin suuntaa kehitystyölle. Parhaita käytäntöjä tapahtuman tuottamiseen kestävästi etsin vertaamalla Backlightia muihin taide- ja kulttuurifestivaaleihin ja haastatteleamalla neljän eri tapahtuman edustajia. Kehittämisehdotuksia tulevaan pohdittiin haastatteluissa Backlight-festivaalin kuraattoreiden ja kuvataiteilija ja kirjoittaja Joel Karppasen kanssa. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii kestävä kehitys ja sen neljä osa-aluetta: ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Lisäksi työssä on verrattu eri kaupunkien ohjeistuksia kestävä tapahtuman järjestämiseen, laskettu Backlight-valokuvafestivaalin hiilijalanjälki, vertailtu matkustus- ja kompensointivaihtoehtoja, ja lopuksi hahmoteltu uutta kestävämpää toimintamallia festivaalin tuottamiseen luomalla vastuullisuussuunnitelma ja päivittämällä ympäristösuunnitelma.

Opinnäytetyön aihe on todella ajankohtainen ilmaston jatkaessa lämpenemistä. Elinkelpoisen tulevaisuuden turvaaminen kaikille vaatii välittömiä maailmanlaajuisia päästövähennyksiä.

Viime vuosien kriisit: koronapandemia ja Ukrainan sota ovat osoittaneet, että ihmisten ja yhteiskuntien toimintaa voidaan muuttaa nopeastikin. (Valtioneuvosto 2023a.) Kestävien käytäntöjen edistäminen on tärkeämpää kuin koskaan ja sekä valtioiden, organisaatioiden että yksilöiden panosta tarvitaan.

Kestävyys on päivän sana ja kestävä kehityksen tavoitteita edistetään yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Suomen kestävä kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030 julkaistiin huhtikuussa 2022. Sen tavoitteena on luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi. (Valtioneuvosto 2023b.) Kestävyys on näkyvästi esillä myös kaupunkien strategioissa, esimerkiksi Tampereen kaupungin strategiassa 2030 kaupungin visioidaan olevan kansainvälisesti tunnettu vaikuttavista teoistaan ilmaston ja luonnon monimuotoisuuden eteen (Tampereen Strategia 2023). Yritykset kertovat kestävä kehitystä edistävästä toimintatavoistaan ja mainostavat vastuullisia tuotteita. Taide- ja kulttuurialalla kestävyyskysymyksiä pohditaan laajasti, ja viime vuosina aiheesta on julkaistu useita selvityksiä ja käynnistetty hankkeita. Selvityksissä on mm. etsitty keinoja toimijoiden kannustamiseen kohti kestävämpiä toimintamalleja. Yksi esiin nousseista keinoista on kestävyystoimien huomioiminen rahoituspäätöksissä. Aalto yliopiston Luovat alat kestävyyttä etsimässä -esiselvityksen tavoitteena on kartoittaa toimintaa, joka edistää luovien alojen ekologista kestävyysmurrosta. Hanke on koonnut yhteen kestävyystietoa, -osaamista ja -hankkeita tavoitteiden yhtenäistämiseksi ja tueksi toimialan rahoittajille kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi. Selvityksen haastatteluissa kestävyuden huomioiminen rahoituskriteerinä nosti esiin ristiriitaisia mielipiteitä. Osa koki, että muutosta ei tule tapahtumaan ilman rahoittajien tai lainsäädännön painetta, toiset näkivät ulkopuoliset vaatimukset uhkana alan elinvoimaisuudelle. Vaarana pidettiin, että kestävyystoimenpiteitä vaaditaan ilman että niiden tekemiseen on rahoitusta tai työkaluja. (Lebedeff & Grekov 2022, 2-4, 17.) Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa esityksessä taide- ja kulttuuritapahtumaohjelmaksi vuosille 2017-2025 toimenpide-ehdotuksena esitetään valtionavustuspolitiikan kehittämistä siten, että se huomioi kestävä kehityksen tavoitteet ja saavutettavuuden (OKM 2016, 42). Esimerkiksi Tampereen kaupungin festivaalien ja suurten yleisötapahtumien yleisavustuksen hakemuslomakkeessa kysytään, miten tapahtuman toteutuksessa on huomioitu ekologinen kestävyys (Tampere 2023). Kestävien toimintatapojen kehittäminen onkin paitsi oikein ja välttämätöntä, myös edellytys toiminnan jatkumiselle.

2 BACKLIGHT-VALOKUVAFESTIVAALI

2.1 Valokuvakeskus Nykyaika

Valokuvakeskus Nykyaika ry on vuonna 1982 perustettu voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka tarkoituksena on kehittää ja tehdä tunnetuksi valokuvataidetta ja sille läheisiä ilmaismuotoja, sekä edistää vuorovaikutusta eri taiteenalojen kanssa ja yhdistää valokuvaajia ja yleisöjä. Yhdistys ylläpitää galleriaa Tampereen keskustassa ja järjestää kolmen vuoden välein Backlight-valokuvafestivaalia. (Valokuvakeskus Nykyaika 2020).

Yhdistykseen kuuluu noin 70 jäsentä, jotka ovat pääsääntöisesti valokuvaajia, valokuva- ja kuvataiteilijoita, tutkijoita ja alalla toimivia henkilöitä. Yhdistyksen toiminnasta vastaa hallitus, joka koostuu 5–6 yhdistyksen jäsenestä. Valokuvakeskuksessa työskentelee neljä osa-aikaista työntekijää: Toiminnanjohtaja, näyttelykoordinaattori ja kaksi näyttelyassistenttia. Olen työskennellyt Nykyajassa vuodesta 2018, näyttelykoordinaattorina vuodesta 2019. Toimin myös vuoden 2023 Backlight-valokuvafestivaalin tuottajana.

Nykyajassa järjestetään vuosittain 15–22 yksityis- ja ryhmänäyttelyä. Näyttelyihin on vapaa sisäänpääsy, eikä taiteilijalta peritä näyttelyvuokraa tai muita maksuja. Tänä vuonna taiteilijoille on pystytty maksamaan näyttelypalkkio. Näyttelyiden lisäksi valokuvakeskuksessa järjestetään näyttelyihin liittyvää oheisohjelmaa, kuten taiteilijatapaamisia, työpajoja ja koulutuksia. Nykyajan toiminta perustuu vahvaan alueelliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, joka konkretisoituu muun muassa Backlight-valokuvafestivaalin järjestämisenä.

Valokuvakeskus Nykyajassa kestävyystyötä on viime vuosina tehty Valitse vastuullisemmin -palvelun kriteeristön pohjalta ja se on hyväksytty Visit Tampereen ylläpitämälle vastuullisten käyntikohteiden listalle (Visit Tampere 2023). Nykyaika on myös mukana alueellisesti toimivien valokuvakeskusten ja valokuvataiteilijoiden liiton yhteisessä kehityshankkeessa, jonka tavoitteena on kehittää organisaatioiden kestävämpää toimintakulttuuria sekä vahvistaa niiden keskinäistä verkostoa (Hippolyte 2023).

2.2 Backlight-valokuvafestivaali

Backlight-valokuvafestivaali on triennaali, eli se järjestetään joka kolmas vuosi. Vuonna 2023 festivaali järjestettiin 13. kertaa. Ensimmäisen festivaalin Valokuvakeskus Nykyaika järjesti vuonna 1987, ja se kantoi tuolloin nimeä Valokuva'87 Tampere. Tapahtuma järjestettiin

Nykyajan silloisessa galleriassa ja Tampereen nykytaiteen museossa. Teemana oli uusi englantilainen dokumentarismi, jota edustivat silloin vielä tuntematon Martin Parr, Paul Graham ja Victor Burgin. (Backlight 2017, 121.)

Vuonna 1999 tapahtuma sai uuden nimen – Backlight-valokuvafestivaali ja samalla sen konsepti muuttui kansainvälisemmäksi. Nimen vaihdoksen taustalla oli EU:n kulttuurituki (1999–2008), joka mahdollisti tapahtuman laajentumisen. Backlightin päätavoitteena on edistää valokuvakulttuuria paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti, nostaa esiin yhteiskunnallisia teemoja ja kehittää kulttuurien välistä vuoropuhelua (Backlight 2014, 111). Backlightin juuret ovat dokumentaarisisessa valokuvassa ja painopiste sosiaalisissa kysymyksissä, joiden erilaisille taiteellisille tulkinnoille se on tarjonnut alustan (Backlight 2008, 130). Backlightin festivaalikatalogissa vuodelta 2008 kuvaillaan Backlightin henkeä seuraavasti:

Backlight eli takavallo on valokuvaukseen liittyvä termi, mutta symbolina se viestii myös ideasta tapahtuman taustalla: taustavalaistut kohteet näkyvät alivalotettuina. Backlight on kaukana muodista ja kulutuksesta. (Backlight 2008, 130.)

Näyttelyiden lisäksi festivaalin yhteydessä on vuosien varrella järjestetty seminaareja, luentoja, työpajoja, keskustelutilaisuuksia, taiteilijataapaamisia, portfoliokatselmuksia ja taiteilijaresidenssiä. Festivaalille on laadittu ympäristösuunnitelma vuonna 2012.

2.3 Tuotantoprosessi

Backlight-valokuvafestivaalia on järjestetty 37 vuoden aikana vaihtelevilla resursseilla ja kokoonpanoilla. Tapahtumalla on perinteisesti ollut projektipäällikkö tai festivaalijohtaja, joka on ollut päävastuussa tapahtuman läpi viemisestä. Muuta henkilöstöä on ollut eri vuosina vaihtelevasti. Myös tapahtuman mittasuhteet ovat muuttuneet käytettävissä olevien resurssien mukaan aina kahden taiteilijan kutsunäyttelystä kaikki kolme Tampereen museota täyttäneeseen näyttelyiden sarjaan, joka esitteli teoksia 76 taiteilijalta 28 eri maasta.

Olen työskennellyt Valokuvakeskus Nykyajassa vuodesta 2018 ja ollut mukana kahden festivaalin järjestämisessä. 2020 järjestetyn festivaalin aikana työskentelin Nykyajan näyttelykoordinaattorina ja osallistuin festivaalin tuottamiseen tarpeen mukaan festivaalijohtajan ja -tuottajan apuna. Maailmanlaajuinen koronapandemia vaikutti vuoden 2020 festivaalin suunnitteluun ja tuotantoon. Epävarmuus siitä, voidaanko tapahtumaa lainkaan järjestää, hankaloitti suunnittelua avajaisiin asti: näyttelyiden ajankohdat muuttuivat ja ohjelmaa karsittiin, kaikkiin

sopimukseen lisättiin force majeure -lauseke. Tavallisesti kansainväliset taiteilijat on kutsuttu festivaalille, mutta 2020 vain teokset matkustivat.

Vuoden 2020 festivaali oli kaikin puolin poikkeuksellinen, eikä sitä aikaisemmista festivaaleista ollut säilynyt ohjeita seuraaville vuosille. Olen koonnut tietoa arkistoiduista sopimuksista ja apurahahakemuksista. Vuosien 2005–2020 festivaaleista on tehty katalogit, joista olen kerännyt tietoa näyttelyiden teemoista, paikoista, taiteilijoista ja oheisohjelmasta. Festivaalin tuottamiseen tarvittava tieto on täytynyt kerätä pienistä palasista, joka on toisaalta antanut mahdollisuuden tarkastella menneitä käytäntöjä kriittisesti ja pakottanut keksimään uutta puuttuvien osien tilalle.

Ensimmäinen valokuvafestivaali vuonna 1987 järjestettiin yhdistyksen aktiivien vapaaehtoisuutena ja se perustui pitkälti yhdistysten jäsenten henkilökohtaisiin suhteisiin. Vuodesta 1999 tapahtumalla on ollut projektipäällikkö tai festivaalijohtaja, joka vastannut tapahtuman suunnittelusta ja tuotannosta. 2023 festivaalilla oli kaksi kuraattoria, jotka vastasivat festivaalin teemasta, taiteellisesta sisällöstä, taiteilijoiden valinnasta ja näyttelykokonaisuuksien suunnittelusta. Minä toimin tuottajana, ja vastasin mm. näyttelypaikkojen etsimisestä, rahdeista, taiteilijoiden matkoista ja majoituksista, budjetista, viestinnästä ja markkinoinnista. Nykyajan toiminnanjohtaja toimi tukena tuotannossa ja vastasi sopimuksista, taloushallinnosta ja kansainvälisestä opiskelijayhteistyöstä.

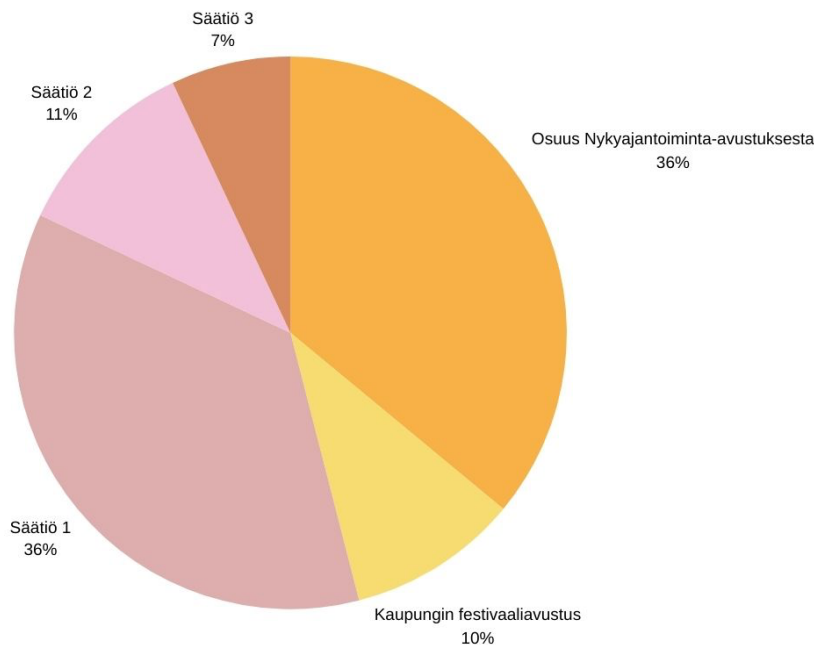
Vuoden 2023 festivaalin suunnittelu aloitettiin loppuvuodesta 2021 kuraattoreiden valinnalla. Alusta asti tavoitteena oli tehdä festivaali pienemmässä mittakaavassa ja etsiä sille mittasuhteita, jotka vastaisivat järjestäjän resursseja. Lähtökohtana oli kutsua mukaan aiempaa vähemmän taiteilijoita, mutta esittää heiltä laajemmat teoskokonaisuudet. Alustavasti keskusteltiin noin 10 taiteilijasta, kun vuonna 2020 teoksia esitettiin 72 taiteilijalta. Vuonna 2022 päätettiin tulevan festivaalin ajankohta ja sovittiin näyttelypaikat. Toisin kuin aikaisempina vuosina festivaalille ei järjestetty avointa hakua (open call), vaan kuraattorit kartoittivat kiinnostavia taiteilijoita omista lähtökohdistaan. Festivaalin teema muotoutui vuoden aikana, samalla kun kuraattorit etsivät ja löysivät heitä kiinnostavat taiteilijat. Taiteilijavalinnat tehtiin vuodenvaihteessa 2022–2023, teema julkistettiin maaliskuussa 2023.

Festivaalin teema vaihtuu joka kerta. Tänä vuonna festivaali järjestettiin 13. kertaa ja sen teema oli Julmaa valoa / Cruel Radiance. 13 festivaalille kutsutun taiteilijan teoksissa käsiteltiin mm. radioaktiivista säteilyä, ilmansaasteita, kylmyyttä ja väkivallan eri ulottuvuuksia.

Festivaalin tapahtumapaikkoja oli tänä vuonna viisi: Valokuvakeskus Nykyaika, Galleria Koppelo ja Galleria Saskia sekä Tampereen taidemuseo, johon näyttely tuotettiin yhteistyössä museon kanssa. Kansainvälisen opiskelijayhteistyön tuloksena syntynyt New Rays -näyttely oli esillä Purkutaidetalo Pinni47:ssä.

Festivaali järjestettiin 2.6.–15.10.2023, siten että näyttelyt ja oheisohjelma keskittyivät kesäkuulle. Kansainväliset taiteilijat saapuivat taidemuseon näyttelyn avajaisiin kesäkuun puolivälissä, jolloin järjestettiin myös taiteilijataapaamiset ja lyhytelokuvanäytös. Festivaalin teoksia nähtiin kuukauden aikana myös ratikoiden ja ratikkapysäkkien mainosnäyttöillä. Valokuvakeskus Nykyajan ja Purkutaidetalo Pinni47 näyttelyt olivat avoinna heinäkuun loppuun asti ja taidemuseon näyttely jatkui lokakuun puoliväliin asti. Festivaalin kävijämäärät jakaantuivat varsin pitkälle tapahtuma-ajalle ja näyttelyissä vieraili yhteensä noin 40 000 ihmistä.

Backlightin näyttelyt ja tapahtumat ovat yleisölle ilmaisia lukuun ottamatta taidemuseon näyttelyä, ja festivaali on riippuvainen julkisesta rahoituksesta ja yksityisiltä säätiöiltä saaduista apurahoista. Backlightin rahoitus koostuu Nykyajan toiminta-avustuksesta sille budjetoidusta osuudesta, Tampereen kaupungin festivaaliavustuksesta, säätiöiltä ja rahastoilta erikseen haetavasta lisärahoituksesta ja mahdollisista sponsori- ja yritys yhteistyötuloista. Vuonna 2023 festivaalin rahoituksesta 36% tuli Nykyajan toiminta-avustuksesta, kaupungin avustus on 10% ja loput rahoituksesta koostuu säätiöiden apurahoista siten, että Säätiö 1:n osuus on 36%, Säätiö 2:n 11% ja Säätiö 3:n osuus 7%.

Festivaalin menot koostuvat työntekijöiden palkkakuluista ja kuraattoreiden ja taiteilijoiden palkkioista: Festivaalin taiteilijoille maksettiin teosten rahtikulut tai valmistuskulut Suomessa, matkat ja majoitukset avajaisviikonlopulle ja näyttelypalkkio teosten esittämisestä. Lisäksi menoja kertyi muun muassa näyttelypaikkojen vuokrista, näyttelyiden installoinnista, toimistokuluista ja tarjoiluista.

2.4 Festivaalin kehittämistarpeet ja tapahtumatuotannon erityispiirteet

Backlight on Pohjoismaiden vanhin valokuvafestivaali, ja sitä on järjestetty vuodesta 1987 alkaen. Pitkään jatkunut tapahtuma kaipaa uudistamista ja resurssien uudelleen arviointia. Kolmen vuoden aikajänne asettaa haasteita tapahtumalle, sillä rahoitukset myönnetään vain vuodeksi kerrallaan, eikä festivaalille ole voitu palkata vakituista työntekijää. Osa festivaalin käytännöistä on luotu aikana, jolloin tapahtuma sai EU-rahoitusta ja niitä on ylläpidetty kunnianhimoisesti silloinkin, kun se ei ole vastannut käytettävissä olevia resursseja.

Tässä kehittämistyössä festivaalin toimintaa arvioidaan kestävyuden eri ulottuvuuksien ja päästöjen vähentämisen näkökulmasta. Backlight-valokuvafestivaalille on vuonna 2011 laadittu ympäristösuunnitelma ja sen käytäntöjä on vuosien kuluessa kehitetty kestävämpään suuntaan. Opinnäytetyön tavoitteena on päivittää toimintamalli vastaamaan nykyajan vaatimuksia.

Joni Kinnunen erittelee artikkelissa *Tunne tapahtumasi – työvälaineitä arviointiin ja kehittämiseen* (2011, 24–25) neljä tapahtumatuotannon erityispiirrettä, jotka tekevät toimintaympäristöstä haasteellisen. Kaikki luetelluista piirteistä ja haasteista toteutuvat myös Backlight-valokuvafestivaalin tuotannossa. Ensimmäinen erityispiirre ja haaste on Kinnusen mukaan toimivuoden poikkeuksellinen kiertokulku, jossa koko vuoden työ tähtää lyhytkestoiseen tapahtumaan. Toiseksi palkattua työvoimaa on hyvin vähän, se on usein osa-aikaista ja suuri osa työstä toteutetaan vapaaehtoisvoimin. Tämän lisäksi suuri osa tapahtumista on voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden järjestämiä, joka johtaa kolmanteen erityispiirteeseen ja haasteeseen – rahoitukseen. Voittoa tavoittelemattomien yhdistysten toiminta perustuu erilaisiin tukiin ja avustuksiin. Artikkelissa kysytään aiheellisesti:

Miten voidaan kehittää organisaatiota, jolla ei ole säännöllisiä tuloja, vaan toiminta pohjaa erilaisiin tuki- ja kohdeavustuksista saatuihin tuloihin?

Neljänneksi erityispiirteeksi Kinnunen nostaa runsaan yhteistyökumppaneiden määrän ja sen haasteeksi päätöksenteon vaikeutumisen mitä enemmän ihmisiä on mukana.

Kuten Kinnusen artikkelissa, myös Backlightin järjestämisessä, kaksi ensimmäistä haastetta liittyy festivaalin aikajänteeseen: Koska festivaalia järjestetään vain joka kolmas vuosi on selvää, että se yksin ei voi työllistää ketään vakituisesti. Tämä on johtanut siihen, ettei festivaalin tuotannossa kertynyt kokemus ole jäänyt yhdistyksen käyttöön festivaalijohtajien vaihtuessa. Lisäksi festivaalin järjestäminen vaatii paljon henkilöstöresursseja, eikä tuotannon kasautuminen yhden ihmisen vastuulle ole kestävää eikä resurssiviisasta.

Seuraava haaste on rahoitus, jota ei koskaan ole riittävästi. Monien suomalaisten festivaalien taustalla on voittoa tavoittelematon yhdistys tai säätiö (Iso-Aho 2011, 20). Backlight-valokuvafestivaalin rahoitus koostuu Nykyajan toiminta-avustuksesta sille budjetoidusta osuudesta, kaupungin festivaaliavustuksesta ja rahastoilta ja säätiöitä haetusta lisärahoituksesta, joka vaihtelee vuosittain. Ilman vakiintunutta ja riittävä rahoitusta festivaalin järjestäminen on epävarmaa. Tapahtuman rahoituksen tulisi koostua useammasta eri tulonlähteestä, jotta yhden tulonlähteen tyrehtyessä taloutta voidaan tasapainottaa muilla (Kinnunen 2011, 39). Backlightin haasteena on se, että näyttelyt (lukuun ottamassa taidemuseon näyttelyä) ja tapahtumat ovat yleisölle ilmaisia, eli tapahtumasta ei synny pääsylipputulot järjestävälle organisaatiolle. Festivaalin teosmyynti on olematonta eikä sillä ole voittoa tuottavia myyntiartikkeleita.

Neljäntenä erityispiirteenä Kinnunen nostaa esiin yhteistyökumppaneiden suuren määrän ja siitä seuraavan hankaluuden päätöksenteossa. Vuoden 2023 festivaalin tuotannossa tämä ei noussut erityiseksi ongelmaksi, haasteet liittyivät pikemmin eri tahojen erilaisiin aikatauluihin, jotka aiheuttivat toisaalla odottamista ja toisaalla kiirettä.

Tutkimuksen kohteena olevan festivaalin haasteeksi koen lisäksi sen, että sitä on kautta aikojen tehty hyvin kunnianhimoisesti. EU-tuen aikana luotua tuotantomallia on vaikea skaalata huomattavasti pienemmälle budjetille ja vakiintuneista toiminnoista ei haluta luopua. Nostan tästä esimerkiksi festivaalikatalogit, jotka ovat merkittävässä osassa myös tämän opinnäytetyön lähdeluettelossa. Valokuvakeskuksen varasto on täynnä menneiden vuosien festivaalikatalogeja, joiden kirjoitustyöhön, kääntämiseen, taittamiseen ja painamiseen on kulunut iso osa festivaalin budjetista. Katalogissa on esitelty festivaalin teema, kuraattorit ja taiteilijat ja sitä on myyty festivaalin aikana yleisölle ja jaettu muistoksi ja kiitokseksi festivaalin taiteilijoille ja yhteistyökumppaneille. Tapahtuman alkuaikoina sillä on ollut merkitys myös festivaalin käyntikorttina, joka on voitu jättää lahjaksi kansainvälisissä tapaamisissa. Katalogien myynti on ollut hyvin vaatimatonta, eivätkä niistä saadut tulot ole lähelläkään katalogin kustannuksia. Vaikka katalogien rivi Nykyajan kirjahyllyssä on vaikuttava ja siihen on pitkälti kerätty festivaalin

historia, ei niiden tekemiselle ole ekologisen kestävyuden tai käytössä olevien resurssien valossa perusteita.

Yhdistyksellä on tarve uudistaa tapahtumaa siten, että se vastaa käytettävissä olevia henkilöstö- ja taloudellisia resursseja. Kehittämistyötä on tehty ”vähemmän on enemmän” periaatteella. Karsimalla epäolennaisesta, voidaan tulevaisuudessa panostaa niihin toimiin, jotka työn edessä todetaan säilyttämisen arvoisiksi ja tehdä ne paremmin. Jotta yhdistyksen resurssit saadaan riittämään ilman huomattavaa lisärahoitusta, on vakiintuneista toiminnoista oltava valmis leikkaamaan. Kestävyuden näkökulmasta pienet resurssit pitävät tuotannon ja sen aiheuttamat päästöt ja kulutuksen pieninä. Opinnäytetyössä etsitään tapahtumalle mittasuhteita, joissa se pystytään tuottamaan kestävästi menettämättä sille tunnusomaista festivaalitunnelmaa.

Artikkelissa Miksi tarvitsemme tapahtumia Juha Iso-Aho (2011, 20) toteaa, että tapahtumatuotanto on ammattimaistunut ja festivaalit ovat alkaneet nähdä itsensä osana luovaa taloutta ja matkailua. Suuremmilla festivaaleilla on ymmärretty, että festivaaleja voi tehdä suunnitelmallisemmin, kustannustehokkaammin ja uusien yhteistyökumppaneiden kanssa. Hän arvioi, että tapahtumakentän seuraava haaste on toiminnan aktiivinen kehittäminen sen sijaan, että yritetään vain saada seuraava tapahtuma jotenkin kokoon. Backlight-valokuvafestivaalin kehittämistarve kiteytyy tähän.

2.5 Ympäristösuunnitelma 1.0

Backlight-valokuvafestivaalille on laadittu ympäristösuunnitelma keväällä 2012 osana Pirkanmaan festivaalien Voimaa verkostoista -hanketta. Ympäristösuunnitelman on toteuttanut In-nolink Reseach Oy ja se koostuu neljästä osasta, joita ovat: tapahtuman nykytila, festivaalin ympäristönäkökohdat, ympäristötyön kehittäminen festivaalilla ja festivaalin ympäristöjohtaminen. Festivaalin toimintaan liittyvien ympäristönäkökohtien on todettu liittyvän jätteisiin, energiaan, luonnonvaroihin ja hiilidioksidipäästöihin. Suunnitelmassa todetaan, että festivaalilla syntyy jätettä varsin vähän, mutta sen määrää ei ole mitattu, mikä vaikeuttaa tehtävien toimenpiteiden mitattavuutta. Festivaali toimii pääosin vuokratuissa tiloissa, jolloin mahdollisuus vaikuttaa jätteiden käsittelyyn on hyvin rajallinen. Lisäksi suunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen, että vuonna 2012 festivaalin toimistotiloissa ei ole ollut lajittelumahdollisuutta. Toimenpiteiksi on ehdotettu jätteiden määrän ja laadun selvittämistä, ja keinojen kartoittamista jätemäärän vähentämiseen ja kierrätyksen tehostamiseen. Konkreettisia parannusehdotuksia ovat jätehuollon huomiointi jo vuokratilojen hankintakriteereissä, selkeät ohjeet

jätteiden lajitteluun toimistossa ja tulostusohjeet tulostimen yhteyteen. (Ympäristösuunnitelma Backlight 2012.)

Vuonna 2012 festivaalin aiheuttamaa energian kulutusta ei tunnettu ja sen arvioiminen on edelleen vaikeaa, koska näyttelyt järjestetään pääasiassa vuokratuissa tiloissa. Toimenpiteiksi on energian kohdalla listattu tarve energiankulutuksen selvittämisestä ja kestävästi tuotetun energian määrän lisäämisestä. (Ympäristösuunnitelma Backlight 2012.)

Hankintojen osalta vuoden 2012 suunnitelmassa todetaan festivaalin merkittävimmit hankinnoiksi vuokratilat, tekninen kalusto, kuljetukset, ruokailu, taiteilijoiden majoitus, toimistolaitteet- ja paperit ja markkinointimateriaali. Näyttelyteoksia ei ehkä ole tuolloin tehty festivaalin toimesta, koska niitä ei ole huomioitu suunnitelmassa. Suunnitelmassa suositeltiin hankintakriteereiden luomista festivaalille. Tiedotusmateriaalin suhteen suositeltiin valitsemaan Joutsenmerkitty painolaitos, autoa vuokratessa kehoitettiin huomioimaan käytönaikaiset päästöt ja toimistotekniikan tulisi olla energiatehokasta ja kestävä. Liikkumisen ja kuljetusten ympäristönäkökohtana on huomioitu teosten kuljettaminen vuoden 2011 festivaalille Venäjältä, Kanadasta, Euroopasta ja Suomesta, taiteilijoiden matkustaminen Pietarista Tampereelle ja vierailijoiden saapuminen paikallisesti ja muualta Suomesta. Backlight ei ole tuolloin kartoittanut kuljetusten tai liikkumisen määrää tai pyrkinyt vaikuttamaan tehtyihin valintoihin. Toimenpiteinä ehdotettiin liikenneselvitystä, josta kävisi ilmi työmatkat, etätyö, järjestetyt kuljetukset ja kimpakyydit sekä festivaalivieraiden liikkumisen kartoittamista kyselytutkimuksella. Lisäksi ehdotettiin kannustinjärjestelmän luomista julkisten liikennevälineiden käyttöön. Suunnitelmassa oli käyty läpi myös kemikaalien kulutus ja veden käyttö, joiden mittaamista suositeltiin, ja melu, maaston kuluminen ja haju, joiden merkitys katselmuksen pohjalta todettiin niin pieneksi, ettei niihin ole tehty kehitysehdotuksia. (Ympäristösuunnitelma Backlight 2012.)

Festivaalin ympäristöjohtaminen -osiossa todetaan, että festivaalin tulisi selvittää sen toimintaa koskevat ympäristölainsäädännön vaatimukset, luoda tarkkailu- ja mittausjärjestelmät merkittävimpien ympäristönäkökohtien osalta ja suorittaa mittaukset säännöllisesti. Lisäksi tulisi määrittellä miksi ympäristötyötä tehdään, varmistaa että siihen on tarvittavat resurssit ja määrittellä vastuut. Lopuksi suunnitelmassa ehdotetaan panostamista sekä sisäiseen että ulkopuolisille sidosryhmille suunnattuun ympäristöviestintään. (Ympäristösuunnitelma Backlight 2012.)

Yksitoista vuotta vanhan ympäristösuunnitelman tutkiminen osoittaa, että kehitystä on tapahtunut sekä yleisellä että organisaation tasolla ja että paljon on vielä tehtävää. Reilussa

kymmenessä vuodessa jätteiden kierrättämisestä on tullut arkipäivää, ja siirtyminen sähköiseen taloushallintoon on vähentänyt tulostustarvetta. Kestävyys on päivän sana, johon törmää kouluksissa, seminaareissa ja keskusteluissa. Useita kestävyteen liittyviä hankkeita on käynnissä eri aloilla ja erilaisia mittareita on kehitetty ja kehitetään edelleen. Organisaatioiden sitoutumista kestäviin käytäntöihin ja tehtyjä toimenpiteitä kysytään ja mitataan myös rahoittajien toimesta. Yritykset kertovat kestävyttä edistävästä toimistaan ja myyvät vastuullisia tuotteita. Useat yritykset myös tarjoavat kestävyteen liittyviä palveluja kuten hiilijalanjäljen laskentaa ja kompensointipalvelua. Kestävien valintojen tekemisestä ja tarjoamisesta on tullut helpompaa ja samalla suosittu keino erottautua kilpailijoista. Opinnäytetyön tuotoksena päivitän Backlightin ympäristösuunnitelman tähän aikaan ja organisaation kokoon sopivaksi ja valitsen festivaalille vuoden 2012 Ympäristösuunnitelmassa ehdotetut mittausjärjestelmät.

3 KESTÄVYYS FESTIVAALITUOTANNOSSA

3.1 Festivaali

Festivaalilla tarkoitetaan säännöllisesti, tietyssä aikana tietyssä paikassa järjestettävää tapahtumaa, joka koostuu yleisölle avoimesta (taiteeseen ja kulttuuriin perustuvasta) ohjelmasta (OKM 2016, 13; Silvanto 2016, 8). Festivaalin erottaa tapahtumasta sen useasta osasta koostuva ohjelma, joka liittyy tiettyyn teemaan ja jota esitetään tiettyinä ajanjaksona tietyssä paikassa (Iso-Aho 2011, 12).

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) esityksessä toimintaohjelmaksi vuosille 2017–2025 festivaaleja kuvataan joustavana ja kustannustehokkaana tapana järjestää kulttuuritoimintaa ja edistää kulttuurin saavutettavuutta. Festivaalit pystyvät reagoimaan muutoksiin nopeasti ja luomaan uutta sisältöä, ja niillä on merkittävä rooli sekä kansalaisten osallistajana että eri alojen taiteilijoiden esiin tuomisessa (OKM 2016, 17). Festivaaleilla on nähty olevan myös erityinen rooli kansainvälisen kulttuuritarjonnan lisäämisessä ja ulottamisessa pienemmille paikkakunnille. Samoin ne ovat olleet merkittäviä suomalaisen taide-elämän kehittämisessä ja kansainvälistämisessä, tarjoamalla taiteilijoille mahdollisuuden verkostoitua kansainvälisesti. (Iso-Aho 2011, 13-14.)

Taide- ja kulttuurifestivaaleja järjestävät erilaiset yhteisöt ja säätiöt, harrastajapohjalta aina ammattimaista liiketoimintaa harjoittaviin organisaatioihin. Useat festivaalit ovat kolmannen sektorin, esim. yhdistysten, järjestämiä ja työllistävät vakituisesti vain muutamia henkilöitä nojaten pitkälti vapaaehtoistyöhön. Toisaalta tapahtumatuotanto on ammattimaistunut ja kaupallisten toimijoiden määrä on vuosien kuluessa lisääntynyt. (OKM 2016, 23; Herranen & Karttunen 2016, 28.)

Kuten järjestäjätahoja myös rahoitusmalleja on erilaisia ja tapahtumien budjetit vaihtelevat suuresti. Festivaalien välillä on eroja mm. sen suhteen muodostuvatko niiden tulot pääasiassa omasta myynnistä vai ovatko ne riippuvaisia julkisesta tai muusta ulkopuolisesta rahoituksesta (Herranen & Karttunen 2016, 33). Tavallisesti festivaalien rahoitus koostuu yhdistelmästä julkisesta rahoituksesta, myynti- ja sponsorituloja (Iso-Aho 2011, 14). Monille festivaaleilla valtion ja kunnan rahoitus on tapahtuman mahdollistavaa perusrahoitusta, jonka lisäksi haetaan esim. säätiöiden tukea tai hankerahoitusta (Hoffren 2016, 181).

Valtio tukee kulttuuritapahtumia vuosittain useilla miljoonilla: Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionavustusta valtakunnallisille tapahtumille ja Suomen elokuvasäätiö valtakunnallisesti merkittävälle elokuvafestivaaleille. Lisäksi festivaalit voivat saada muita avustuksia, kuten Taiteen edistämiskeskuksen erityisavustuksia tai OKM:n kulttuuriviennin tukea. Kunnilla on kuitenkin tapahtumien tukemisessa valtiota merkittävämpi rooli, ja ne voivat tukea festivaaleja rahoituksen lisäksi esim. tarjoamalla niille tilat. Festivaalit voivat hakea rahoitusta myös Euroopan unionilta. Luova Eurooppa -ohjelmasta voidaan myöntää avustusta kulttuuritapahtumille ja EU:n rakennerahastoista (ESR, EAKR) voidaan tukea hankkeita, joiden katsotaan toteuttavan rahastojen tavoitteita. Säätiöiden ja rahastojen merkitys taiteen ja kulttuurin rahoittajana on kasvussa, ja ne myöntävät tukea myös kulttuurifestivaaleille. Näiden lisäksi festivaalit voivat saada sponsori- ja yritys yhteistyötuloja. (Herranen & Karttunen 2016, 33-36.) Taide- ja kulttuurifestivaalien talous- ja työllisyysvaikutukset syntyvät mm. tilavuokrasta, kuljetuksista, hankinnoista ja henkilöstön ja taiteilijoiden palkoista. Välilliset vaikutukset muodostuvat festivaaliyleisön kulutuksesta. (Luonila ym. 2019a, 13; OKM 2016, 22-23.)

Tapahtumien kirjo on laaja ja pitää sisällään festivaaleja monilta eri taiteen ja kulttuurin osa-alueilta. Festivaaleja onkin tutkittu laajasti ja monesta eri näkökulmasta. Festivaaleihin liittyvää tietoa tilastoivat mm. Finland Festivals ja Tilastokeskus, Cuporen tutkimukset on tehty pääasiassa kulttuuripolitiikan näkökulmasta ja OKM ja Suomen elokuvasäätiö (SES) puolestaan keräävät valtionavustuksiin liittyviä tietoja. Festivaaleja on tutkittu taloustieteen, sosiologian, antropologian, musiikkitieteen, matkailututkimuksen sekä alue- ja maantieteen aloilla. Festivaalitutkimuksen ytimessä on festivaalimatkailun ja sen taloudellisten vaikutusten tutkiminen, mutta myös tapahtumatuottamista ja -johtamista on tutkittu laajalti. Lisäksi useissa tutkimuksissa on tarkasteltu yleisöjä ja kävijäkokemusta. Pienemmälle huomiolle ovat jääneet festivaalien sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten tarkastelu, mutta niitäkin on sivuttu taloudellisia vaikutuksia tarkastelevissa tutkimuksissa. (Herranen & Karttunen 2016, 15-18, 21-25.) Tapahtumien sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys onkin nousemassa tutkijoiden kiinnostuksen kohteeksi ja näkökulma kääntymässä yksittäisten tapahtumien päästöjen vähentämisestä siihen, miten tapahtumat voivat edistää kestävästä kehitystä, muuttaa asenteita ja kannustaa ihmisiä omaksumaan kestävämpiä elämäntapoja (Mair & Smith 2022, 1-4).

Opetus- ja kulttuuriministeriön esityksessä toimintaohjelmaksi vuosille 2017–2025 ehdotetaan yhtenä strategisena tavoitteena festivaalien kestävästä kehityksen edistämistä. Tavoitetila vuonna 2025 on se, että taide- ja kulttuurifestivaalit ovat vahvistaneet kestävästä kehitystä tukevia

arvojaan ja niiden mahdollisuudet kestävän kehityksen edistäjinä on tunnistettu. Käytännössä festivaalien ympäristövastuullisuutta voidaan edistää esimerkiksi erilaisten ympäristöjärjestelmien avulla. Vastuullisesti toimiville festivaaleille tärkeitä arvoja ovat myös sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys, ja niillä on mahdollisuus toimia näiden arvojen edistäjinä näyttämällä esimerkkiä, lisäämällä tietoisuutta ja vaikuttamalla sidosryhmiinsä. Toimenpideehtoksina mainitaan kestävän kehityksen tavoitteiden huomioiminen valtionavustusten ja muun julkisen tuen myöntämisessä sekä menetelmien ja mittareiden kehittäminen festivaalien vastuullisuuden edistämiseksi. (OKM 2016, 39, 44–45.) Tiedon säännöllistä keräämistä ja tilastoinnin kehittämistä suositellaan myös Cuporen julkaisussa Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa (Herranen & Karttunen 2016, 83). OKM:n työryhmän laatimassa Taide- ja kulttuurifestivaali – vahvistuva kulttuurinen voimavara -ohjelmassa todetaan, että taide- ja kulttuurifestivaaleja koskevalle systemaattiselle tiedon keräämiselle ja tilastointi- ja tutkimusmenetelmien kehittämiseksi olisi suuri tarve (Luonila ym. 2019, 2). Cuporen julkaisemassa Taide- ja kulttuurifestivaalien aluetaloudelliset mekanismit -tutkimushankkeen raportissa vahvistetaan aikaisemmat suositukset siitä, että festivaalitoimintaan kohdistuvaa tiedontuotantoa on tehtävä järjestelmällisemmin (Luonila ym. 2022, 7). Taide- ja kulttuurifestivaalien haasteena onkin se, etteivät kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys käänny numeroiksi (Silvanto 2016, 12).

3.2 Kuvataide- ja valokuvafestivaalien erityispiirteet

Kuvataiteisiin kuuluvat maalaustaide, taidegrafiikka, piirustustaide, kuvanveisto, valokuva- taide sekä media-, ympäristö-, käsite- ja valotaide. Lisäksi performanssi ja äänitaide lukeutuvat usein kuvataiteen piiriin (Suomen taiteilijaseura 2023). Finland Festivals:n sivuilta löytyy vain kaksi kuvataidefestivaalia: Mäntän kuvataideviikot ja Taidekeskus Salmela (Finland Festivals 2023). Lukuisia pienempiä kuva- ja nykytaiteen tapahtumia ja festivaaleja järjestetään kuitenkin ympäri Suomea. Framen tietokortti kuvataiteen käyntimääristä vuonna 2022 kertoo, että Suomessa järjestettiin yhteensä 42 kuvataidetapahtumaa. 27 tapahtumasta on saatu kävijätiedot, joiden mukaan tapahtumissa vieraili yhteensä 600 000 kävijää. (Frame 2023b.)

Cuporen festivaaliraportin (2019) perusteella voidaan kuvataidefestivaalien erityispiirteeksi osoittaa ainakin kesto, joka muihin festivaaleihin verrattuna on moninkertainen. Musiikkifestivaalien keskimääräinen pituus on raportin mukaan 6–12 vuorokautta, poikkeuksena tähän Savonlinnan Oopperajuhlat, jotka kestävät 30 päivää ja raportista puuttuvat kaupalliset festivaalit

kuten Ruisrock, Provinssirock ja Flow festivaali, jotka kestävät yleensä 3 päivää. Oulun ja Helsingin juhlatiimit, jotka luokitellaan monitaidefestivaaleiksi, kestävät 31 ja 17 vuorokautta. Mäntän kuvataideviikoilla mittaa on jo 76 vuorokautta ja Taidekeskus Salmelalla 65 vuorokautta. (Luonila ym. 2019b, 24.) Haastattelemistani kuvataidefestivaaleista Utopias Lahti kesti 25 päivää ja Helsinki Biennaali 98 päivää. Tutkimuksen kohteena oleva Backlight-valokuvafestivaali kesti tänä vuonna jopa 113 päivää.

Valokuvafestivaalien ominaispiirteinä voidaan pitää oheisohjelmaa (Karppanen 2023a), johon tavallisesti kuuluu esim. taiteilijatapaamisia, opastettuja kierroksia, keskustelutilaisuuksia, luentoja, työpajoja ja portfolionäyttöjä. Backlightin oheisohjelmana järjestettiin kesäkuussa taiteilijatapaamisia ja lyhytelokuvanäytös ja lokakuussa kuraattoreiden opastus näyttelyyn. Tutkimuksessa vertailukehittämisen kohteena olleen Utopias Lahti festivaalin oheisohjelmana järjestettiin taiteilijatapaamisia, elokuvanäytös ja taidekirjamessut. Valokuvafestivaaleille on tyypillistä, että teokset tai osa niistä, valitaan festivaalille avoimen haun (open call) kautta. Teos-haku avataan noin puolta vuotta ennen tapahtumaa ja osallistujat lähettävät ehdotuksensa sähköisesti ja maksavat niiden arvioinnista pienen maksun. Avoimen haun kautta valitut taiteilijat saavat teoksensa esille festivaalin näyttelyihin ja ne tuotetaan festivaalin toimesta. Näyttelypalkkion lisäksi taiteilijoiden matka- ja majoituskuluja maksetaan vaihtelevasti eri festivaaleilla.

3.3 Kestävä kehitys

YK on määritellyt kestävän kehityksen jo 1987 Brundtlandin komission raportissa sosiaalisiksi, taloudelliseksi, ympäristölliseksi ja kulttuuriseksi kehitykseksi, joka ei vaaranna tulevien sukupolvien oikeutta omaan kehitykseensä. Vuonna 2015 Suomi yhdessä muiden YK:n jäsenmaiden kanssa sopi yhteisistä kestävän kehityksen tavoitteista, joita kutsutaan nimellä Agenda 2030. Agenda 2030 koostuu 17 tavoitteesta ja niitä tarkentavista 169 alatavoitteesta, toimeenpanon keinosta sekä yhteisestä toimeenpanon seuranta- ja arviointijärjestelmästä, joiden tavoitteena on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta ja turvata ihmisoikeudet, talouden vauraus ja yhteiskuntien vakaus ympäristön kannalta kestävällä tavalla (Suomen YK-liitto 2022; Jones 2018, Sustainability and events; Sipilä 2017, 1–2). Kestävän kehityksen tavoitteet ovat universaaleja ja niiden päämääränä on vahvistaa rauhaa ja poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa. Tavoitteet on jaettu kolmeen osa-alueeseen, joita ovat talous, hyvinvointi ja ympäristö. Agenda2030 julistuksen tavoitteet ovat kokonaisuus, joka huomioi erilaisten globaalien

ongelmien väliset yhteydet. Yhden tavoitteen saavuttaminen toisen kustannuksella ei ole kestävä kehitystä: esimerkiksi ympäristön tuhoamiseen tai työvoiman riistämiseen perustuva taloudellinen kehitys ei ole kestävä. (Suomen YK-liitto 2023; Valtioneuvoston kanslia 2023a.) Keskinäisriippuvuus tarkoittaa, että sosiaaliseen perustaan, talouden toimintaan ja ympäristön kuormitukseen liittyvät asiat ovat monin tavoin kytköksissä toisiinsa. Muutosta kohti ekologistesti kestävä kehitystä ei tapahdu, elleivät ihmiset koe riittävää sosiaalista ja taloudellista turvaa (Siivonen 2019).

3.4 Ulottuvuudet, pilarit, teemat

Kestävän kehityksen lähtökohtana on luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen sekä ihmisen toiminnan suhteuttaminen luonnon kestokykyyn (Ympäristöministeriö 2023). Kestävän kehityksen tavoitteet on jaettu eri lähteissä joko kolmeksi tai neljäksi ulottuvuudeksi, pilariksi tai teemaksi ja ne pitävät sisällään suurin piirtein samat asiat: Ekologinen kestävyys / luonto, taloudellinen kestävyys / talous, sosiaalinen kestävyys / yhteiskunta ja kulttuurinen kestävyys / ihminen. Silloin kun ulottuvuuksia on mainittu neljän sijaan kolme, käsitellään sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä yhtenä kokonaisuutena. Kaikki pilarit liittyvät erottamattomasti toisiinsa, eikä ympäristökysymyksiä voida käsitellä ottamatta huomioon taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia näkökulmia (Jones 2018, Sustainability and events).

Ekologinen kestävyys. Kestävän kehityksen perustana on biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien säilyttäminen sekä ihmisen toiminnan sopeuttaminen luonnon kestokykyyn. Ilmastonmuutos on aikamme suurimpia haasteita ja kansainvälinen yhteistyö on keskeisessä asemassa pyrittäessä ekologiseen kestävyteen. (Ympäristöministeriö 2023; Opetushallitus 2023.)

Taloudellinen kestävyys. Taloudellisessa kestävyudessa tavoitellaan sisällöltä ja laadulta tasapainoista kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen eikä luonnonvarojen liiakäyttöön tai hävittämiseen. Kestävä talous on edellytys yhteiskunnan keskeisille toiminnoille ja perusta sosiaaliselle kestävyydelle. (Ympäristöministeriö 2023; Opetushallitus 2023.)

Sosiaalinen kestävyys. Sosiaalisessa kestävyudessa keskeistä on hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Siinä on kyse perusoikeuksien ja elämän perusedellytysten toteutumisesta ja tasavertaisten mahdollisuuksien turvaamisesta. Maailmanlaajuisia sosiaalisen kestävyuden haasteita ovat mm. jatkuva väestönkasvu, köyhyys, ruoka- ja terveydenhuolto, sukupolten välinen epätasa-arvo ja koulutuksen järjestäminen. Sosiaalisen kestävyuden haasteet

vaikuttavat merkittävästi ekologiseen ja taloudelliseen kestävyys. (Ympäristöministeriö 2023; Opetushallitus 2023; Lebedeff & Grekov 2022.)

Kulttuurinen kestävyys. Kulttuurinen kestävyys viittaa sekä kulttuurisektorin omaan kestävyys- että kulttuurin asemaan julkishallinnossa. Se takaa kulttuurien kehittymisen ja säilymisen sukupolvelta toiselle ja sen tavoitteena on kulttuuriperinnön vaalimisen lisäksi eri kulttuurien välisen yhteiselon edistäminen. (Opetushallitus 2023.) Ilman kulttuurin muutosta, ei muutosta kohti kestävä kehitys tapahdu (Siivonen 2019).

The principles of sustainable development are a sound basis for social responsibility. They reflect accepted international norms, and are continually reinforced and enhanced at each edition of international gatherings on sustainable development. Embedding these principles into the organisation's culture, policy, training and practice will set an organisation on a socially responsible path. (Jones 2018, Social Responsibility)

3.5 Kestävyys tapahtumatuotannossa

Kestävin tapahtuma on tapahtuma, jota ei järjestetä (Jones 2018, Introduction). Jos tästä huolimatta päätetään järjestää tapahtuma, niin erilaisia oppaita tapahtuman kestävään tuottamiseen löytyy runsaasti samoin kuin erilaisia ympäristöjärjestelmiä ja sertifikaatteja, joiden avulla vastuullista toimintaa voidaan kehittää ja mitata. Oppaita kestävä tapahtuman tai festivaalin järjestämiseen tarjoavat mm. Pirkanmaan festivaalit ja Julie's Bicycle -sivustot, sekä eri kaupunkien ohjeistukset. Ympäristösertifikaatteja tarjoavat mm. Ekokompassi ja WWF Green Office. Hiilijalanjälkilaskureita tarjoavat mm. Hiilifiksi järjestö, Suomen ympäristökeskuksen kehittämä Y-Hiilari, Tapaus, Carbon Deed ja Creative Green Tools, ja vaihtoehtoja päästöjen kompensointiin esimerkiksi Ilmastoapu, Ilmastokauppa, Hiilikauppa ja Hiilipörssi.

Kestävä tapahtuman järjestämiseen tähtäviä oppaita yhdistävät teemat, joita ovat: tapahtumapaikka, matkustus / liikkuminen, energian käyttö, jätehuolto ja kierrätys, hankinnat, ruoka / catering ja viestintä, ja niiden painopiste on ekologisessa kestävyudessa. Vertasin keskenään Helsingin, Tampereen, Oulun ja Lappeenrannan kaupunkien oppaita kestävä tapahtuman tuottamiseen, ja kirjasin ylös pääpiirteitä niissä toistuvista ohjeistuksista.

Kaikissa neljän kaupungin oppaassa korostettiin tapahtumapaikan valitsemisen merkitystä. Niissä kehoitettiin valitsemaan tapahtumapaikka, joka on esteetön ja helposti saavutettavissa julkisilla liikennevälineillä tai jalkaisin. Matkustamisen kohdalla oppaiden painopiste oli yleisön liikkumisessa. Tapahtumajärjestäjää kehoitettiin kannustamaan yleisöä liikkumaan

kävellen, pyörällä tai joukkoliikenteellä ja kiinnittämään huomiota kuljetuksiin sekä suosimaan lähialueen toimijoita. Ulkotapahtumien kohdalla suositeltiin ottamaan huomioon tapahtumanpaikan infra ja tapahtuman mahdolliset vaikutukset ympäristöön. Sisätiloissa järjestettävän tapahtuman kohdalla kehoitettiin kiinnittämään huomiota lämmitykseen ja suosimaan paikkoja, jotka käyttävät uusiutuvaa energiaa. Energiaa tulisi muutenkin käyttää harkitusti ja säästäväisesti, ja suosia hankinnoissa energiatehokkaita laitteita. Vihreää sähköä tulisi mahdollisuuksien mukaan käyttää myös ulkotapahtumissa. (Helsingin kaupunki 2020; Tampereen kaupunki 2023; Oulun kaupunki 2023; Lappeenranta events 2023.)

Helsingin kaupungin julkaisemassa Siisti tapahtuma! Ympäristöopas tapahtumajärjestäjille (2020) muistutetaan tapahtumanjärjestäjän vastuusta jätehuoltoon. Sekajätteen lisäksi kierrätysmahdollisuus tulee järjestää biojätteelle, kartongille, lasille ja metallille, jos niitä syntyy tapahtumassa yli 25 kiloa ja muoville, jos sitä kertyy yli 15 kiloa. Opasteiden selkeyteen suositeltiin kiinnittämään erityistä huomiota. Yli 500 hengen tapahtumista tulee tehdä jätehuoltosuunnitelma. Hankintoja tehtäessä tulisi kriittisesti miettiä mitä oikeasti tarvitaan, välttää turhia hankintoja, kertakäyttöisiä tuotteita ja yleisölle jaettavaa tavaraa, sekä suosia ympäristöystävällisiä- ja kierrätysmateriaaleja, kaluston vuokraamista ja jakamista, ja pyrkiä kaikissa materiaaleissa mahdollisimman korkeaan uudelleenkäyttöasteeseen. Kasvipöytä, lähellä tuotettu ja sesonginmukainen ruoka on ekologisin vaihtoehto ruokatarjoilulle. Ruokahävikin syntymistä voi minimoida hyvällä suunnittelulla ja mahdollisen ylijäämäruuan voi lahjoittaa esim. paikalliselle ruoka-aputoimijalle. Kaikissa oppaissa korostettiin viestinnän merkitystä. Tapahtumankävijöille tulee viestiä selkeästi tapahtuman arvoista ja kestävästä käytännöistä ja työntekijät, yhteistyötahot ja alihankkijat sitouttaa osaksi muutosta. (Helsingin kaupunki 2020; Tampereen kaupunki 2023; Oulun kaupunki 2023; Lappeenranta events 2023.)

3.6 Kestävyys taiteen ja kulttuurin alalla

Taide- ja kulttuurialan kestävyttä on tarkasteltu viime vuosina useissa eri selvityksissä. Taideyliopiston käynnistämän Taidealan jälleenrakennusohjelman tarkoituksena on tuottaa tietoa taidealan kestävästä tulevaisuudesta. Selvityksessä on pyritty tunnistamaan alan kestävyyshaasteita ja etsitty niihin ratkaisuja erityisesti taiteen vapaan kentän näkökulmasta. Selvityksen lähtökohtana on koronapandemian vaikutukset taide- ja kulttuurialaan, mutta samalla se nostaa esiin alan pitkäaikaiset rakenteelliset ongelmat ja epäkohdat. (Pekkarinen, Siltanen & Virkkala 2022, 5.) Raportissa kestävyttä tarkasteltiin neljän edellä mainitun ulottuvuuden kautta.

Taiteen ja kulttuurin vapaan kentän taloudelliseen kestävyysliittävien haasteiden koettiin liittyvän alan rakenteisiin mm. työskentelyn- ja ansainnan sirpalemaisuuksiin: Tyypillisesti alalla työskennellään osa-aikaisissa ja projektiluonteisissa työsuhteissa, osa-aikaisina yrittäjinä, tuntiperusteisissa oheistoissa tai apurahalla. Kokonaisansiot rakentuvat eri osista, joita nykyinen sosiaaliturva ei tunnista, mikä aiheuttaa taloudellista turvattomuutta. Suurimpana ongelmana nähtiin resurssien ja perusrahoituksen riittämättömyys sekä rahoitusjaksojen lyhyt kesto. Selvityksessä todettiin koronarajoitusten vaikuttaneen eniten esittävien taiteiden talouteen, mutta pidempiaikaisten kestävyyshaasteiden löytyvän kuvataiteiden alalta. Haasteina tunnistettiin myös yhteistoiminnan ja jakamisen puute, alueelliset erot ja eriarvoisuus ja rahoituksen epävarmuus tulevaisuudessa. Ratkaisuehdotettiin toimeentulon turvaamista esim. perustulolla, osaamisen vahvistamista mm. talouden, yrittäjyyden, digitalisaation ja pedagogiikan alalla, taiteilijoiden palkkaamisen normalisointia, yhteistyön vahvistamista ja taidealan yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten parempaa tunnistamista ja hyödyntämistä. (Pekkarinen ym. 2022, 20-24.)

Taideyliopiston selvityksessä yhteiskunnallisen kulttuurisen kestävyysvaje ilmeni kokemuksena arvostuksen puutteesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Alan sisällä nähtiin taiteella ja kulttuurilla olevan suuri potentiaali yhteiskunnallisena vakauttajana, aktiivisena keskustelijana, ajatusten herättäjänä ja erilaisten näkökulmien tuojana, mutta potentiaalinen toteutuminen vaatisi taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen aseman parantamista ja alan ymmärryksen ja arvostuksen lisääntymistä. Alan sisäisenä kestävyyshaasteena nähtiin myös moninaisuuden puute, joka konkretisoituu mm. kielivaatimuksina ja pelkona vakiintuneiden asemien menettämisestä. (Pekkarinen ym. 2022, 24-25.)

Sosiaalisen kestävyysvaje kietoutuu taloudelliseen- ja kulttuuriseen kestävyysvajeeseen sekä yhdenvertaisuuden, moninaisuuden ja saavutettavuuden kysymyksiin. Taideyliopiston tekemän selvityksen aineistossa esiin nousee selkeä huoli alan toimijoiden hyvinvoinnista. Haasteet eivät liity vain korona-aikaan, vaan toimintaedellytysten epävarmuus on alalla pitkään vallinnut ongelma. Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus nähtiin alaan laajasti vaikuttavana haasteena ja rakenteellisenä ongelmana. Vastuun sosiaalisen kestävyysvajeen vahvistamisesta katsottiin olevan ennen kaikkea rahoittajatahoilla, vakiintuneilla instituutioilla ja koulutusorganisaatioilla. Sosiaalisen kestävyysvajeen haasteisiin ehdotettiin ratkaisuehdotuksia mm. taiteilijoiden ja freelancereiden sosiaaliturvan parantamista, koulutusta syrjinnän tunnistamiseen ja yhdenvertaisuuteen, antirasismin ja yhdenvertaisuuteen liittyvissä teemoissa sekä yhdenvertaisten mahdollisuuksien

takaamista eri puolilla maata asuville ja eri taustoista tuleville osallistua taiteeseen. (Pekkarinen ym. 2022, 27-29.)

Taidealan jälleenrakennus -selvityksessä todetaan taide- ja kulttuurialan koostuvan hyvin erilaisista toimijoista, joiden toimintaan liittyy vaihtelevia ekologisen kestävyuden haasteita. Toiminta on hyvin erilaista verrattaessa esim. galleriatoimintaa ja suuria yleisötapauksia. (Pekkarinen ym. 2022, 30). Opetus- ja kulttuuriministeriön Kestävän kehityksen tavoitteet taiteen ja kulttuurin alojen toiminnassa, Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius -selvityksessä todetaan, että yksittäisten hiilijalanjälkilaskentojen perusteella toimialan kolme suurta päästöjen lähdettä ovat energiankulutus, matkustus ja kuljetukset, sekä materiaalien ja tuotantotapojen aiheuttamat päästöt (Valajärvi 2022, 13). Myös Taideyliopiston selvityksessä tunnistetaan matkustaminen haasteena, toisaalta taiteen tekemisen ekologinen vaikutus nähtiin vähäisenä, vaikakaan ei merkityksettömänä. Pienet resurssit nostettiin esiin myös ekologisen kestävyuden kehittämisen haasteena. (Pekkarinen ym. 2022, 30-32; Valajärvi 2020, 26.) Myös luovien alojen kestävyysmurrosta käsittelevä LuoTo-hankkeen esiselvityksessä luovien alojen yhteisenä haasteena huomioitiin resurssien, pääasiassa rahan, ajan ja osaamisen, puute. Monilla aloilla koettiin, että pienillä resursseilla pitää jatkuvasti tehdä enemmän. Toisaalta pienten resurssien nähtiin ohjaavan toimijoita säästeliäisyyteen. Esiselvityksen haastatteluissa koettiin, että alan ympäristövaikutuksista ei ole tarpeeksi tietoa ja että olemassa oleva tieto on jakautunut epätasaisesti, eikä ole kaikkien saatavilla. (Lebedeff & Grekov 2022, 7-9.)

Taiteen ja kulttuurin roolia ajatusten ja keskustelun herättäjänä, asennevaikuttajana, yhteisöllisyyden vahvistajana ja erilaisten tulevaisuuskuvioiden hahmottelijana korostettiin sekä Taideyliopiston julkaisemassa Taidealan jälleenrakennus: Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen (Pekkarinen ym. 2022, 30) että Aalto yliopiston LuoTo – Luovat alat kestävyyttä etsimässä -esiselvityksessä (Lebedeff & Grekov 2022, 13). OKM:n selvitys Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius lisää näihin vielä taiteen tuomat mahdollisuudet tutkia ja tehdä näkyväksi vaikeasti hahmotettavia aiheita ja kuvitella uudenlaisia tulevaisuuksia (Valajärvi 2020, 23). OKM:n julkaisussa Kulttuurin aika on nyt ja aina kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle tiivistetään seuraavasti:

Kulttuuria tarvitaan myös ekologisen murroksen edellyttämien arvojen, toimintatapojen ja yhteiskuntamallien uudelleenajattelussa. Paljolti aineettomana tuotantona kulttuuri yhdistää kasvun ja kestävyuden. (OKM 2022, 8.)

4 LÄHESTYMISTAPA JA KEHITTÄMISTYÖ

4.1 Lähestymistapa

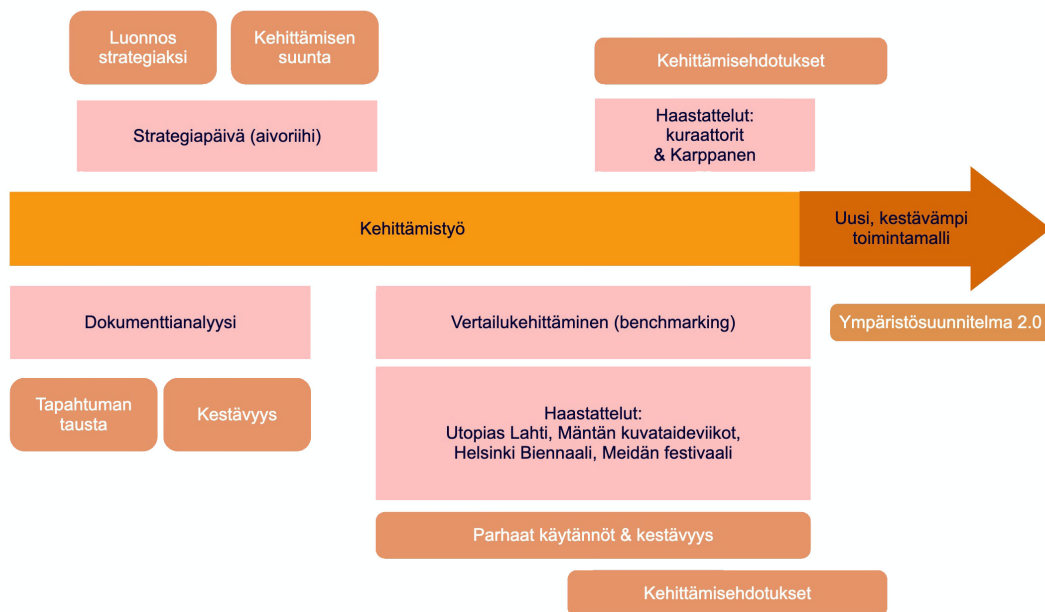
Tämä opinnäytetyö on toteutettu tapaustutkimuksena. Tapaustutkimus on tutkimustapa, jonka sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. Sen lähtökohtana on kuvata tutkimuksen kohde perusteellisesti keräämällä siitä mahdollisimman monipuolinen aineisto. Sen päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja niistä olosuhteista, jotka ovat vaikuttaneet sen muotoutumiseen. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–10.) Tapaus itsessään voi olla mikä tahansa rajattu kokonaisuus. Tapaustutkimuksessa olennaista on analysoida mikä on tutkimuskohde ja millä tavalla tapaus kuvaa tutkimuskohdetta. Keskeistä on vastata kysymyksiin mitä, miten ja mistä on kyse sekä miksi. (Vilkkä, Saarela & Eskola 2018, Riittääkö yksi?)

Backlight on oletettavasti tyypillinen voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen järjestämä festivaali, ja sen kohtaamat haasteet rahoituksen ja resurssien riittämättömyydessä tuttuja alan toimijoille. Tapaustutkimuksen kohde voidaankin valita esim. siten, että tutkittava tapaus on mahdollisimman tyypillinen (Vilkkä ym, 2018). Tyypillinen tapaus oletetaan tutkittavilta seikoiltaan keskimääräiseksi (Laine ym. 2007, 33).

Tässä tapaustutkimuksessa tutkittava tapaus on Backlight-valokuvafestivaali ja sen tuottaminen kestävästi. Tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on tuottaa täsmätietoa kuvataidefestivaalin tuottamisesta kestävä kehityksen eri näkökulmat huomioiden, Backlight-valokuvafestivaalia esimerkkinä käyttäen. Opinnäytetyön punaisena lankana kulkee kestävä kehitys, jonka kautta toimintoja tarkastellaan. Tutkimuskysymyksenä on: **miten tuottaa kansainvälinen kuvataidefestivaali kestävästi ja voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen resurssit huomioiden?** Työn tuloksena esitän parhaisiin käytäntöihin pohjautuvia kehittämisehdotuksia, joiden avulla myös muut organisaatiot voivat tarkastella ja kehittää toimintaansa.

Tutkimuskysymyksessä kaksi keskeistä haastetta kohtaavat: miten tehdään kansainvälinen tapahtuma kestävästi? Kansainvälisyys vaatii sitä, että ihmiset ja tässä kontekstissa myös teokset matkustavat maasta toiseen. Voidaanko kansainvälisyys tapahtuman arvona ja osana taiteilijan työtä perustella tässä ajassa? Toiseksi tarkastellaan voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen resursseja, erityisesti taloudellisia ja henkilöstöresursseja, jotka tässä tapauksessa liittyvät toisiinsa. Miten tapahtuma toteutetaan olemassa olevilla resursseilla ja miten kestävät ratkaisut tapahtuman tuottamisessa vaikuttavat sen talouteen?

Kehittämistyön menetelminä on käytetty vertailukehittämistä (benchmarking), haastatteluita, dokumenttianalyysia ja yhteisöllisiä kehittämismenetelmiä. Kehittämistyössä menetelmiä käytettiin ristiin siten, että haastatteluiden ja dokumenttianalyysin tuottamaa aineistoa verrattiin keskenään, tavoitteena löytää parhaat käytännöt jatkokehitystä varten. Näiden lisäksi olen perehtynyt Backlightille vuonna 2012 tehtyyn ympäristösuunnitelmaan, laskenut suuntaa antavasti valokuvafestivaalin hiilijalanjäljen, tehnyt laskelmat eri kulkuneuvojen aiheuttamista päästöistä ja kokeillut eri vaihtoehtoja päästöjen kompensoimiseen. Opinnäytetyöprosessin aikana olen päivittänyt festivaalin ympäristösuunnitelman. Uusi suunnitelma tekee festivaalilla tehtyjä ja suunniteltuja toimenpiteitä näkyviksi rahoittajille ja yhteistyökumppaneille, ja ohjaa tapahtuman kehittämistä tulevaisuudessa. Hiilijalanjäljestä voidaan luoda mittari, jolla festivaalin kestävyystoimia tulevaisuudessa tarkastellaan.

4.2 Vertailukehittäminen ja haastattelut

Vertailukehittäminen (benchmarking) on systemaattista vertailua ja oppimista muiden organisaatioiden parhaista käytännöistä (Seppänen-Järvelä 2005, 14). Benchmarkkaus sisältää aina vertaamista, vertailua ja kiinnostusta siihen mitä ja miten toiset tekevät ja toimivat. Siinä etsitään vertailemalla parhaita käytäntöjä mm. siihen mitä tehdään ja miten tehdään. Vertailukehittämisen ytimessä on toisilta oppiminen ja oman toiminnan kyseenalaistaminen ja kehittäminen. Se voi tarkoittaa lähes mitä tahansa vertailevaa arviointia, esimerkiksi suoritteita vertaavaa tai

parhaita käytänteitä omaksuvaa (Karjalainen 2002, 10–13), ja sen tavoitteena on kerätä kokemukseen perustuvaa tietoa, jota soveltamalla voidaan parantaa omaa toimintaa (Seppänen-Järvelä 2005, 14). Kehittämistyössä vertaan haastattemieni tapahtumien kestävyteen liittyviä käytäntöjä toisiinsa ja tutkimuksen kohteena olevaan Backlight-valokuvafestivaaliin.

Tämän opinnäytetyön haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on ennalta määrätty. Haastattelun aikana käydään läpi ennalta päätetyt teema-alueet, mutta näiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastatteluiden välillä. (Eskola, Lätti, Vastamäki 2018, Teemahaastattelu.) Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön lopusta kohdasta Liitteet. Haastatteluaineistoa on analysoitu teemoittelemalla, eli siitä on nostettu esiin tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia ja tyypillisiä piirteitä (Juhila 2021).

Etsin haastateltavaksi henkilöitä, jotka toisivat opinnäytetyöhön erilaisia näkökulmia kulttuurifestivaalin järjestämisestä. Kolmella valitsemistani tapahtumista vaikutti olevan erityinen motivaatio kestävyden edistämiseen ja uskoin sen löytyvän myös neljännessä tapahtumasta, joka ei juurikaan viestinyt kestävyystoimenpiteistään ulospäin. Kesän aikana vierailin näistä kolmessa kuvataidetaapahtumassa ja syksyllä lähestyin organisaatioita sähköpostitse haastattelu-pyynnöllä. Kaikki suostuivat haastatteluun ja jakoivat avoimesti tietoa sekä onnistumisista että kohtaamistaan haasteita ja parhaista käytännöistä. Haastattelut toteutettiin yhtä lukuun ottamatta Teamsin välityksellä ja tallennettiin. Yhden haastatteluista tein kasvotusten Tampereella. Haastattelin opinnäytetyötä varten neljän kulttuurifestivaalin edustajia: Utopias Lahti festivaalilta haastattelin työryhmää, johon kuuluivat taiteellinen johtaja Henri Airo, viestintävastaava Toivo Heinimäki ja näyttelykoordinaattori Kaisa Syrjänen. Helsinki Biennaalista haastattelin tuotantopäällikkö Jonna Hurskaista ja palveluvastaava Kiira Kivisaarta, Mäntän kuvataideviikoilta toiminnanjohtaja Tiina Nyrhistä ja kamarimusiikkiin keskittyneeltä Meidän Festivaalilta haastattelin toiminnanjohtaja Irene Lönnbladina.

Haastattelussa keskityin kunkin festivaalin kestäviin käytäntöihin: Mitä toimenpiteitä on tehty ja mitä suunniteltu, mikä on ollut haastavaa ja mitä ovat kestävien ratkaisujen parhaat puolet. Olin erityisen kiinnostunut tapahtumien rahoituksesta sekä teosten ja taiteilijoiden matkustamisesta ja siitä, minkälaisia ratkaisuja tapahtumat olivat tähän löytäneet. Vertailtavat tapahtumat erosivat toisistaan suuresti koon ja resurssien puolesta, mutta kaikkia yhdisti tavoite tehdä asiat kestävämmiin. Utopias Lahti ja Meidän Festivaali tavoittivat molemmat tänä vuonna noin 2500 kävijää, Mäntän kuvataideviikot 17400 kävijää, Helsinki Biennaali 112000, joista 55900

vieraili Vallisaassa. Backlightin näyttelyt tavoittivat tänä vuonna noin 40000 kävijää. Tapah-
tumien budjetit liikkuvat noin 100 000 ja 3 000 000 euron välillä. (Airo, Heinimäki & Syrjänen
2023; Lönnblad 2023; Nyrhinen 2023; Hurskainen & Kivisaari 2023.)

Utopias Lahti on Lahden valokuvataide Ry:n vuonna 2021 ensimmäisen kerran järjestämä kan-
sainvälinen kuvataidefestivaali, joka tarjoaa näkymiä mahdollisista tulevaisuuksista ja etsii tai-
teen keinoin työkaluja rakenteelliselle muutokselle. Tapahtuman tuotannossa kehitetään kier-
totalouspohjaisia ja ekologisesti kestäviä esityskäytäntöjä linssipohjaiselle kuvataiteelle. (Uto-
pias Lahti 2023.) Ensimmäinen festivaali vuonna 2021 järjestettiin osana Lahti – Euroopan
ympäristöpääkaupunki -teemavuotta. Festivaalin suunnittelua on alusta asti ohjannut pyrkimys
kattaa festivaalin ja näyttelyiden materiaalityökalut kiertotalouspohjaisesti paikallisten toimijoi-
den materiaalisivuvirroista. Valokuvafestivaaleilla on tavallista, että teokset toimitetaan digi-
taalisina tiedostoina, jotka järjestävä organisaatio tekee tai teettää näyttelyvedoksiksi. Utopias
Lahti festivaalille valitut taiteilijat sitoutuivat jo hakuvaiheessa siihen, että teokset tehdään kier-
rätysmateriaaleille. 2023 festivaalin teokset vedostettiin ylijääneelle sanomalehtipaperille ja
Lahdessa valmistetulle kierrätyspaperille, jonka paikallinen Painovoima ry valmisti käytetyistä
puuvillakäsiptyyheistä. Lisäksi osa teoksista tulostettiin teollisesti tuotetulle 100% kierrätys-
paperille. Yhteistyö Lahden muotoiluinstituutin kanssa mahdollisti materiaalikokeilut ja kuvien
tulostamisen itse. Vastineeksi tulostimen käytöstä Airo ja Syrjänen pitivät opiskelijoille työpa-
jaa, jonka aikana syntyneet teokset otettiin osaksi festivaalin näyttelyitä. Festivaalille oli pal-
kattu kuukaudeksi puuseppä, joka valmisti näyttelyiden kehykset, seinärakenteet ja kalusteet
rakennusyrityksen ylijäämäpuusta ja -metallista. Festivaalilla käytetty tekniikka esim. projektorit
ja näytöt oli joko lainattu muilta toimijoilta tai hankittu käytettynä. (Airo, Heinimäki & Syrjä-
nen 2023.)

Haastattelin festivaalin kolmen henkilön työryhmää, joiden lisäksi festivaalilla työskenteli yksi
harjoittelija. Kierrätysmateriaalin käyttämisen lisäksi tapahtuman tuottamista on ohjannut ta-
voite työllistää ihmisiä ja käyttää saatu rahoitus paikkakunnalla. Taustalla on festivaalin kon-
septin ja vakiintuneiden käytäntöjen kokonaisvaltainen uudelleen ajattelu. Järjestäjien työpanos
tapahtuman kehittämisessä on merkittävä: Työaika on käytetty paitsi kestävämpien käytäntö-
jen kehittämiseen, materiaalin keräämiseen ja kokeilemiseen, myös esitystapojen ja materiaa-
livahtoehtojen miettimiseen yhdessä taiteilijoiden kanssa. Lisäksi aikaa ja osaamista on an-
nettu opiskelijoille, josta vastineeksi on saatu mahdollisuus käyttää koulun tulostinta. Perintei-
sesti valokuvan teettämistä näyttelykontekstiin ohjaa pyrkimys teoksen arkistoitavuuteen ja

myymiseen. Koska teokset kuitenkin tehdään lyhytaikaiseen tapahtumaan, jossa niiden myyminen ei ole ensisijainen tavoite, niin voitaisiinko näistä totutuista esityskäytännöistä luopua? Utopias Lahdessa materiaalin kierrätettävyys menee arkistoitavuuden edelle. Jos taiteilija ei halua teoksiaan näyttelyn jälkeen, päätyvät sanomalehtipaperille tehdyt teokset paperinkierrätykseen ja kierrätyspaperille tehdyt tulevien näyttelyteosten materiaaliksi. (Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023.)

Helsinki Biennaali on HAM Helsingin taidemuseon kahden vuoden välein tuottama kansainvälinen kuvataidetapahtuma. Ensimmäinen biennaali kesällä 2021 sijoittui Vallisaareen ja eri puolille Helsinkiä ja tänä vuonna se levisi myös HAM Helsingin taidemuseoon (Helsinki Biennaali 2023a). Tänä vuonna toista kertaa järjestetty tapahtuma korostaa toiminnassaan vastuullisuutta ja ekologista kestävyyttä, ja se on jo nyt tehnyt työtä vastuullisten toimintatapojen juurruttamiseksi: tapahtumalla on ympäristöohjelma ja sen toiminnasta on tehty laaja vaikuttavuustutkimus. (Kivisaari 2021.) Helsinki Biennaali järjestetään Vallisaarella, jota hallinnoi Metsähallitus. Vallisaarella ympäristö ja vaihtuvat sääolosuhteet osittain määrittelevät minkälaisia ja mistä materiaalista valmistettuja teoksia siellä voidaan esittää. Teospaikkojen arvioinnit tehdään yhdessä museoviraston ja Metsähallituksen suojelubiologin kanssa. Saari tapahtumapaikana on haasteellinen, koska kaikki teokset, materiaali ja ihmiset täytyy kuljettaa sinne lautalla, mikä vaatii paljon resursseja ja näyttäytyy ristiriitaisena suhteessa ekologisen kestävyuden tavoitteluun. Toisaalta saari tarjoaa hienon mahdollisuuden yhdistää kulttuuri- ja luontomatkailua, ja sen uskotaan vahvistavan kävijän luontosuhdetta ja sitoutumista ekologisesti kestäviin valintoihin. (Hurskainen & Kivisaari 2023.) Biennaalin seuraavan, vuonna 2025 järjestettävän tapahtuman kuraattoreiksi on valittu ekologisista kysymyksistä kiinnostuneet Blanca de la Torre ja Kati Kivinen, joiden kuratoinnin käytäntöihin kuuluu näyttelytoimintaa ohjaavien kestävä kehityksen suuntaviivojen luominen (Helsinki Biennaali 2023b). Haastattelussa Hurskainen kertoo uskovansa, että parhaiten kestävyyttä edistetään pitkäjänteisellä työskentelyllä ja teosten koko elinkaaren huomioimisella. Uusien kuraattoreiden odotetaan tuovan tapahtumaan uusia näkökulmia ja uudenlaista osaamista, joka osaltaan kehittää tapahtuman kestäviä käytäntöjä myös tulevaisuudessa. (Hurskainen & Kivisaari 2023.)

Sekä Utopias Lahti että Helsinki Biennaali on järjestetty ensimmäisen kerran vuonna 2021, joten tarvitsin työhöni näkökulman myös pidempään jatkuneen kuvataidetapahtuman edustajalta. Mäntän kuvataideviikot on Suomen laajin nykytaiteen kesänäyttely, joka järjestetään vuosittain kesä-elokuussa Mäntässä. Kuvataideviikkoja on järjestetty vuodesta 1993 ja se esittelee

vuosittain vaihtuvan kuraattorin valitseman kokonaisuuden suomalaista nykytaidetta. (Mäntän kuvataideviikot 2023a.) Tapahtuman nettisivuilla kestävydestä kertovat saapumisohjeet, joissa on ensin kerrottu miten saapua Mänttään julkisilla kulkuneuvoilla. Sivuilta löytyy myös tapahtuman sitoutuminen turvallisemman tilan periaatteisiin ja ohjeistus niiden noudattamiseen. Haastattelu toiminnanjohtajan kanssa kuitenkin valottaa lisää toimenpiteitä, joita tapahtumassa on tehty kestävien käytäntöjen edistämiseksi.

Mäntän kuvataideviikoille on laadittu ympäristösuunnitelma samoihin aikoihin Backlightin kanssa, vuonna 2012. Kuvataideviikoilla, kuten myös muissa haastattelemistani tapahtumissa, kierrätetään vaivoja säästelemättä. Hankinnoissa huomioidaan energiatehokkuus, päästöt ja kierrätettävyys, ja valinnat tehdään kestävyys edellä, silloin kun se on resurssien puitteissa mahdollista. Kuvataideviikot kannustaa taiteilijoita käyttämään matkustamisessa julkista liikennettä ja järjestää teoksille yhteiskuljetuksia, joissa ajokilometrit pyritään minimoimaan. Lisäksi tapahtuma järjestää taiteilijoille ja avajaisvieraille bussikuljetuksen Helsingistä Tampereen kautta Mänttään. (Nyrhinen 2023.)

Meidän Festivaali tuo mukaan näkökulman kuvataidekentän ulkopuolelta. Meidän Festivaali on kamarimusiikkiin keskittynyt festivaali, joka järjestetään vuosittain Tuusulanjärven ympäristössä (Meidän Festivaali 2023a). Elävän musiikin alalla kestävyystyötä on viime vuosina tehty aktiivisesti muun muassa KEMUT-verkoston toimesta. Verkoston tavoitteena on edistää kestävää kehitystä alalla tuottamalla tietoa ja helppokäyttöisiä työkaluja kentän käyttöön. (KEMUT-verkosto 2023.) Meidän Festivaalilla on pitkät perinteet ympäristövastuullisuuden ja tasa-arvon edistämisessä, ja se etsii keinoja hiilineutraaliin toimintaan siirtymiseen esittävän taiteen kolmannella sektorilla Koneen säätiön rahoittamassa kolmivuotisessa Siirtymä-hankkeessa 2022-2024 (Meidän Festivaali 2023b). Hankkeeseen liittyen festivaali on laskenut hiilijalanjälkensä vuonna 2022 KEMUT-hankkeen tarjoamalla laskurilla. Vuonna 2023 tapahtuma tilasi hiilineutraalin sävellyksen esitettäväksi festivaalilla. Haastattelua tehdessäni toiminnanjohtaja Irene Lönnblad oli parhaillaan laskemassa hiilineutraalin kantaesityksen hiilijalanjälkeä kompensointitarpeen selvittämiseksi. Siirtymä-hankkeen tavoitteena on hiilineutraali festivaali vuonna 2025. (Lönnblad 2023.)

Neljästä haastattelemastani tapahtumasta kolme toimii kansainvälisesti. Ekologisen kestävyysnäkökulmasta lentäminen on yksi festivaalien suurimmista haasteista ja päästöjen aiheuttajista. Tästä huolimatta kaikki kolme tapahtumaa pitivät taiteilijoiden matkustamista tärkeänä, sillä se mahdollistaa taiteen ammattilaisten verkostoitumisen ja kohtaamiset taiteilijoiden

muuten yksinäisessä työssä. Helsinki Biennaali ja Meidän Festivaali maksoivat ulkomaalaisten taiteilijoiden matkat Suomeen. (Hurskainen & Kivisaari 2023; Lönnblad 2023.) Utopias Lahti festivaalilla todettiin, että taiteilijoiden läsnäolo ei ollut välttämätöntä koska teosten materiaali-livalinnat ja ripustussuunnitelma voitiin tehdä etäyhteyksillä, ja teokset tuotettiin ja ripustettiin festivaalin henkilökunnan toimesta Lahdessa. Utopias Lahti ei maksanut taiteilijoiden matkoja, koska ei pystynyt tarjoamaan taiteilijoille mahdollisuutta matkustaa maata pitkin, mutta se auttoi taiteilijoita hakemaan matkoihin lisärahoitusta, jolla lopulta seitsemän taiteilijaa lensi festivaalille. (Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023.) Helsinki Biennaalissa pyritään minimoimaan taiteilijoiden lentäminen. Näyttelytilat on dokumentoitu hyvin ja ne voidaan esitellä kattavasti etäyhteyksillä, jotta taiteilijoiden ei tarvitse matkustaa sen takia. Biennaalilla on myös tehty päätös, että taiteilijakollektiiveista vain yksi edustaja kutsutaan paikalle. Haastattelussa pohdittiin mahdollisuutta rajata taiteilijoiden matkustamista tulevaisuudessa sillä, että tapahtuma kustantaisi vain yhden edestakaisen matkan. (Hurskainen & Kivisaari 2023.) Esittävän taiteen puolella tilanne on hieman erilainen, koska toisin kuin kuvataiteessa yleensä, taiteilijan on oltava paikalla, jotta esitys voi tapahtua. Meidän Festivaalilla kansainväliset taiteilijat kutsutaan paikalle koko festivaaliviikoksi. Haastattelussa toiminnanjohtaja pohti, voisiko kiertueita tulevaisuudessa yhdistää siten, että Suomeen lennätettävät muusikot voisivat esiintyä samalla matkalla myös muissa tapahtumissa Suomessa tai pohjoismaissa, joihin matkustaminen maata pitkin olisi realistista. (Lönnblad 2023.) Mäntän kuvataideviikot on kotimaisen taiteen kesänäyttely, jossa kansainvälisten taiteilijoiden matkustaminen ei aiheuta päästöjä. Siitä huolimatta kuvataideviikoillakin on mietitty taiteilijoiden matkustamista ja tapahtuma kannustaa julkisen liikenteen käyttöön maksamalla taiteilijoiden matkat halvinta vaihtoehtoa käyttäen. (Nyrhinen 2023.)

Tapahtumista kahdella, Helsinki Biennaalilla ja Meidän Festivaalilla, on käytössä Ekokompassi ympäristöjärjestelmä ja sen myöntämä sertifikaatti. Ekokompassi-sertifikaatti on todiste organisaation panostuksesta omaan ympäristövastuullisuuteensa, ja se myönnetään, kun organisaatio on rakentanut ympäristöjärjestelmän ja täyttää sertifikaatin 10 kriteeriä (Ekokompassi 2023). Samat tapahtumat ovat myös laskeneet hiilijalanjälkensä. Sertifikaatin suorittamista ja hiilijalanjäljen laskemista on pohdittu myös muilla haastattelemillani festivaaleilla, mutta käytävissä olevat resurssit eivät toistaiseksi ole olleet siihen riittäviä. Tapahtumista yksikään ei ollut kompensoinut päästöjä. Haastatteluissa keskusteltiin paljon kompensoinnin ongelmallisuudesta: siitä, että tutkimustietoa todellisista vaikutuksista on vielä vähän, ja että luotettavan toimijan löytäminen vaatii syvällistä perehtymistä aiheeseen. Meidän Festivaalin tavoitteena on

päästöjen kompensointi Siirtymä-hankeen lopussa vuonna 2025. (Lönnblad 2023; Hurskainen & Kivisaari 2023; Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023; Nyrhinen 2023.)

Eri tapahtumissa sosiaalinen kestävyys on huomioitu eri tavoin: Meidän Festivaali järjesti ilmaiskonsertteja palvelukoteihin, Helsingin taidemuseoon on ilmainen sisäänpääsy kerran kuu-kaudessa ja ilmaispäivinä myös Vallisaareen oli järjestetty ilmainen lauttamatka. Utopias Lahti festivaalin näyttelyt ja tapahtumat olivat ilmaisia, muihin haastatteluihin osallistuneisiin tapahtumiin oli tarjolla lippuja eri hintakategorioissa. Kaikissa tapahtumissa taiteilijoille maksettiin näyttely- tai esiintymispalkkio. (Lönnblad 2023; Hurskainen & Kivisaari 2023; Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023; Nyrhinen 2023.)

Kestävien valintojen tekemisen todettiin haastatelussa yleisesti vaativan aikaa, viitseliäisyyttä ja luovuutta. Näyttelyrakenteiden uudelleen käyttö vaatii varastotiloja, joka Mäntän kuvataideviikoilla mahdollistaa materiaalin käytön uudelleen, mutta Utopias Lahdessa vaikuttaa siihen, että rakenteiden pitää olla kierrätettävissä heti tapahtuman jälkeen. (Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023; Nyrhinen 2023.) Jotkut valinnat, kuten ympäristösertifioitu paperi ja puuvilla, vihreä sähkö tai ekopolttoaine todettiin kalliimmiksi kuin tuotteet, joilla ei ole ympäristömerkkiä. Kaluston uusimisessa ympäristönäkökulmat oli otettu huomioon ja esim. valaistus oli HAM:ssa ja Mäntän kuvataideviikoilla vaihdettu energiatehokkaampaan (Hurskainen & Kivisaari 2023; Nyrhinen 2023). Utopias Lahti -festivaalin työryhmä koki, että teosten tekeminen kiertotalousperiaatteella on tullut halvemmaksi kuin niiden teettäminen muulla tavalla. Toisaalta rahaa oli festivaalin arvojen mukaisesti käytetty enemmän ihmisten palkkaamiseen, mikä puolestaan on mahdollistanut ilmaisen saadun materiaalin työstämisen tapahtuman tarpeisiin sopivaksi. (Airo, Heinimäki & Syrjänen 2023.)

4.3 Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysi on menetelmä, jossa hyödynnetään kirjallista materiaalia kuten verkkosivuja, artikkeleita, raportteja tai haastatteluita. Dokumenttianalyysin tavoitteena on aineiston kerääminen, järjestelmällinen analysointi ja selkeän kuvauksen tekeminen ilmiöstä. Analyysillä pyritään luomaan selkeyttä aineistoon, jotta siitä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 136).

Tässä kehittämistyössä olen käyttänyt dokumenttianalyysia tiedon keräämiseen edellisistä Backlight-festivaaleista. Dokumentteina toimivat festivaaleista julkaistut katalogit,

hakemukset ja nettisivut. Materiaalin perusteella olen pyrkinyt hahmottamaan edellisten festivaalien tuotantoprosessia ja festivaalin laajuutta. Olen kerännyt katalogeista festivaalien teemat, kuraattorit, taiteilijoiden määrän, näyttelypaikat ja oheisohjelman vuosilta 1987–2020. Aineistosta käy ilmi mm. kasvu taiteilija- ja tapahtumapaikkojen määrässä EU-rahoituksen aikana, sekä minkälaista ohjelmaa on järjestetty eri vuosina. Kävijämääristä löysin tietoa vasta vuodesta 2008 alkaen. Tein dokumenttianalyysiiä myös vertailemalla neljän eri kaupungin op-paita kestävään tapahtumatuotantoon ja etsimällä niissä toistuvia teemoja, joista olen kertonut luvussa 3.5 Kestävyys tapahtumatuotannossa.

Vuosi	Teema	Taiteilijoita	Näyttelypaikkoja	Kävijöitä	Erytyistä
1987	Contemporary British Photography	3	2		
1990	Creative Reportage	2	1		
1993	Morality & Religios	2	1		
1996	Finnish Documentary	19	1		
1999	Document & Identity	12?	2		EU-rahoitus Backlight Photo Festival ->
2002	Critical Authenticity	43	4		EU-rahoitus
2005	Untouchable Things	76	4		EU-rahoitus
2008	Tickle Attack	68	4	20000	EU-rahoitus Näyttelyt samaan aikaan myös Puolassa, Itävallassa ja Italiassa
2011	Migration and Nomadic Living	44	3	10000	
2014	Holding Cohesion	29	10	19000	
2017	Boundaries of Independence	23	5	15000	Suomi 100v, Backlight 30v. Kiertonäyttely Euroopassa.
2000	Related Realities	72	4	17000	Koronapandemia
2023	Cruel Radiance	13 (+31)	5	40000	Kuvia esillä myös ratikassa ja ratikkapysäkeillä

4.4 Strategiapäivä

Tapahtuman lähtökohtana voidaan pitää kirjoitetussa muodossa olevaa toimintasuunnitelmaa, jossa on avattu tapahtuman strategiaa ja visiota ja jossa tapahtuman tehtävä, päämäärä ja strategia kohtaavat (Kinnunen 2011, 38). Backlight-valokuvafestivaalilta puuttuu ylös kirjattu strategia, joten järjestin Nykyajan hallitukselle strategiapäivän huhtikuussa 2023. Päivän tavoitteena oli pohtia Backlightin strategiaa, joka koostuu tapahtuman toiminta-ajatuksesta, arvoista

ja visiosta, sekä selvittää mitkä asiat festivaalin tuotannossa kaipasivat päivittämistä, ja mitkä olivat asioita, jotka halutaan säilyttää.

Strategiaa pohdittiin aivoriihimenetelmää käyttäen ja vapaasti keskustellen. Aivoriihi toteutettiin siten, että osallistujat kirjoittivat ideansa post-it-lapuille, josta ideat käytiin läpi yhdessä ja niistä parhaat valittiin jatkokehitykseen. Näin työskennellen kävimme läpi strategiaan kuuluvat mission, vision ja arvot ja valitsimme ne, jotka yhteisesti koettiin festivaalin kannalta tärkeimmiksi.

Festivaalin tärkeimmäksi missioksi koettiin sen mahdollisuus tuoda yhteen samoista teemoista kiinnostuneet taiteilijat, yleisö sekä alan asiantuntijat. Tapahtuma suunnataan suurelle yleisölle, mutta ammattilaisten kohtaamisia pidettiin arvokkaina. Todettiin että tapahtumalla on potentiaalia tuoda huomiota valitulle teemalle ja että yhteiskunnallisuus on ikään kuin sisäänkirjoitettu osa festivaalia. Avoimuutta uusia ajatuksia, teemoja ja toteutustapoja kohtaan korostettiin. Festivaalin arvoja etsittäessä post-it-lapuille kirjoitettuja ideoita ryhmiteltiin, karsittiin ja yhdisteltiin, kunnes jäljelle jäivät kestävyys, avoimuus – ajatuksille, ihmisille ja toteutustavoille, rohkeus ja aktiivisuus, yhteiskunnallisuus / ajankohtaisuus ja paikallisuus / kansainvälisyys.

Festivaalin visiosta keskusteltiin vapaamuotoisesti. Keskustelussa nousi erityisesti esille kansallinen ja kansainvälinen tunnettuus ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen. Lisäksi pohdittiin mahdollisuuksia oheisohjelmiston kehittämiseen. Strategian lopulliseen sanoittamiseen päivä ei riittänyt, mutta se antoi kehitystyölle selkeän suunnan.

4.5 Hiilijalanjälki ja kompensointi

Hiilijalanjälki mittaa organisaation toiminnan tai tuotteen ilmastovaikutusta. Se auttaa havaitsemaan päästöjen kohteet ja kohdistamaan toimenpiteet niiden vähentämiseksi. Hiilijalanjälki kertoo, kuinka paljon ilmaston lämpenemiseen vaikuttavia päästöjä toiminnasta syntyy.

Laskennassa kaikki ilmastopäästöt muunnetaan kasvihuonevaikutustaan vastaavaksi hiilidioksidimääräksi ja tulos ilmoitetaan hiilidioksidiekvivalenttina (CO₂ekv), joka on yleisesti käytössä oleva kasvihuonekaasujen yleismitta. (Kiertotalousakatemia.fi 2023).

Selvittääkseni Backlight-valokuvafestivaalin aiheuttamat päästöt ja niiden alkuperän, laskin hiilijalanjäljen suuntaa antavasti vuodelta 2023. Käytin laskennassa Helsingin yliopiston toteuttamaa ja Sitran rahoittamaa Hiilifiksu järjestö -hankkeessa 2018 kehitettyä hiilijalanjälkilaskuria (Hiilifiksu järjestö 2023), jota on käytetty mm. Framen ja IHME Helsingin hiilijalanjäljen laskemisessa. Laskuri on räätälöity järjestöille, eikä se vastaa kaikilta osin tapahtumien laskentatarpeeseen. Taulukkopohjaisessa laskurissa lasketaan päästöt energiankulutuksesta, matkustamisesta, jätteistä, hankinnoista sekä palveluista ja tapahtumista, jonka jälkeen se näyttää yhteenvedon tapahtuman kokonaispäästöistä. Backlightin päästöt koostuvat matkustamisen päästöistä (87%), palveluiden ja tapahtumien päästöistä (11%) sekä energian kulutuksesta (2%). Tehdystä laskelmasta puuttuvat jätteen määrä, jota festivaalilla ei mitattu ja hankinnat, joista laskelmassa huomioitavia kalusteita ja laitteita ei tänä vuonna tarvinnut uusia.

Laskelman mukaan vuonna 2023 Backlightin hiilijalanjäljestä 87% syntyi matkustamisesta, joten pidin tärkeänä tuloksen tarkistamista eri laskureilla. Kaikissa valitsemistani laskureista saatoin mitata samat asiat: lento- ja junamatkojen kilometrit, autolla ajettut matkat ja hotelliyöt. Käytin Hiilifiksu järjestö -hankkeen hiilijalanjälkilaskurin lisäksi Suomen ympäristökeskuksen kehittämää Y-Hiilari hiilijalanjälkilaskuria (Suomen ympäristökeskus 2023) ja Julie's Bicycle sivuston kulttuuri- ja luoville aloille kehittämää Creative Green Tools -laskuria (Julie's Bicycle 2023).

Hiilifiksu järjestö -laskuri antoi matkojen laskennan tulokseksi 7203 kg CO₂ekv, Y-Hiilari -laskuri 3031kg CO₂ekv ja Creative Green Tools 3200kg CO₂ekv. Suurimmat erot tuloksissa johtuvat erilaisista päästökertoimista lentomatkojen laskennassa. Hiilifiksu järjestö käyttää päästökertoimena VTT:n LIPASTO-tietokantaa ja Y-Hiilari Finnairin laskuria. Hiilifiksu järjestö -hiilijalanjälkilaskurin laskennan perusteet -liitteessä avataan käytettyä laskukaavaa. Laskurissa kaikkeen matkustamiseen on lisätty polttoaineketjun aiheuttamia päästöjä n. 20%, lisäksi lentoliikenteen epäsuoria ilmastovaikutuksia on laskettu käyttämällä RFI kerrointa 2. Finnairin päästölaskuri huomioi vain suorat polttoaineen kulutuksesta syntyvät hiilidioksidipäästöt. Julie's Bicycle käyttää laskennassa Department for Business, Energy and Industrial Strategy:n laatimaa Greenhouse gas reporting: conversion factors 2022 -päästökertoimia, jotka on tarkoitettu Iso-Britanniassa toimivien ja kansainvälisten organisaatioiden

kasvihuonepäästöjen raportoimiseen. (Hiilifiksi järjestö 2023; Y-Hiilari 2023; Julie's Bicycle 2023.) Y-Hiilari käyttää LIPASTO-tietokantaa muiden matkustamistapojen päästöjen laskemisessa, mutta lentojen kohdalla käytettäväksi on jostain syystä valittu Finnairin laskuri. LIPASTO-tietokantaa on päivitetty viimeksi 2019, joten se ei tarjoa ajankohtaisinta tietoa, myöskään Finnairin laskuri ei ole enää löydettävissä.

Suuret erot pelkästään matkustamisen osalta eivät anna luotettavaa kuvaa laskureiden käytöstä. Selvää on, että eri organisaatioiden eri laskureilla laskemat hiilijalanjäljet eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Näkisin laskurin olevan hyödyllinen työkalu siinä tapauksessa, että organisaatio laskee samoja päästöjä samalla laskurilla eri vuosina ja vertaa tuloksia keskenään, jolloin voidaan mitata muutosta omista päästöissä.

Koska suurin osa festivaalin hiilijalanjäljestä syntyy matkustamisesta, koin tarpeelliseksi verrata keskenään erilaisia matkustusvaihtoehtoja ja niiden hiilijalanjälkiä. Käytin esimerkkinä matkaa Berliinistä Tampereelle ja tutkin matkustusvaihtoehtoja sivustolta www.rome2rio.com. Maata pitkin matkustaessa Saksasta Suomeen pääsee kahta reittiä: Puolan, Latvian, Liettuan ja Viron kautta tai vaihtoehtoisesti Tanskan ja Ruotsin kautta.

Berliinistä kulkee Tallinnaan päivittäin useita eri linja-autoja, joista valitsin esimerkkiin päivittäin kulkevan suoran yöbussin, jonka matka-aika on sivuston mukaan 22h 30min ja hinta noin 85 euroa. Tallinnassa linja-autoasemalta satamaan pääsee bussilla, jonka matka-aika on 9 minuuttia ja hinta 1-2 euroa, mutta kävelemistäkin kertyy 2,4km. Autolautta Tallinnasta Helsinkiin kulkee 4 tunnin välein, matka-aika on 2 tuntia ja hinta 20-90 euroa. Helsingissä satamasta rautatieasemalle sivusto suosittelee ratikkaa, jolla matka kestää 8min ja maksaa 2-5 euroa. Helsingistä Tampereelle on tässä vaihtoehdossa kuljettu linja-autolla, jonka matka-aika on 2h 15min ja hinta 6-35 euroa. Tällä vaihtoehdolla kokonaismatka-aika on 29h 53min ja hinta 146-292 euroa.

Yöjuna Berliinistä Tukholmaan kulkee kuutena päivänä viikossa huhtikuusta lokakuuhun, se lähtee Berliinistä illalla ja saapuu Tukholmaan seuraavana päivänä. Matka-aika on 15h 19min ja matkan hinta noin 100-160 euroa. Tukholmassa juna-asemalta satamaan pääsee metrolla ja kävellen, metromatka kestää 8 minuuttia ja maksaa noin 5 euroa, kävelemistä kertyy lisäksi 2,4 kilometriä. Lautta Tukholmasta Turkuun kulkee kahdesti päivässä, matka kestää 10h 35min ja maksaa noin 130 euroa. Turun satamasta pääsee suoraan Tampereen junaan, joka kulkee

kolmesti päivässä. Matka-aika on 2h ja hinta 16-24 euroa. Yhteensä matkaan kuluu aikaa 31h 8min ja hintaa sille kertyy sivuston mukaan 256-314 euroa.

Nopein vaihtoehto on suora lento Berliinistä Helsinkiin, josta matka jatkuu junalla Tampereelle. Lentomatka kestää 1h 50min ja hintaa matkalle kertyy 75-300 euroa, juna lentokentältä Tikkurilaan kestää 8 minuuttia, jossa vaihdetaan Tampereen junaan. Matka kestää noin 2 tuntia ja maksaa noin 18-30 euroa. Yhteensä matkaan kuluu sivuston mukaan 6h 20min ja hintaa kertyy 90-342 euroa.

Yllä esitetyt esimerkit ovat karkeita arvioita, joiden tarkoituksena on osoittaa matkustusvaihtoehtojen erot. Käyttämäni sivusto tarjoaa vaihtoehtoisia reittejä ja kulkuneuvoja, joiden aikatauluihin ja hintoihin vaikuttavat sekä sesongit että se, kuinka aikaisin ja mistä liput on ostanut. En tarkistanut sivuston antamia hinta-arvioita eri yritysten sivuilta. Matkakilometrien laskemiseen käytin lentomatkojen osalta ICAO Carbon Emission Calculator -sivustoa, juna-, linja-auto- ja lauttamatkoja on laskettu Google Mapsin avulla. Saadut kilometrit on syötetty Helsingin yliopiston toteuttaman Hiilifiksi järjestö -hankkeen hiilijalanjälkilaskuriin, joka on laskenut eri matkustusvaihtoehtojen CO₂-päästöt.

Vertailusta käy ilmi, että matka Berliinistä Tampereelle on kilometreissä ja matka-ajassa mitattuna lähes yhtä pitkä Tukholman tai Tallinnan kautta. Tallinnan kautta tullessa suurin osa matkasta (1548 km) matkustetaan bussilla ja Tukholman kautta tullessa junalla (1405 km). Junalla matkustamisen lasketaan olevan lähes päästötöntä, joten reitillä Tukholman kautta on pienimmät CO₂-päästöt. Linja-autolla matkustaminen puolestaan on tavallisesti junamatkailua edullisempää. On todennäköistä, että lentoliput saa kuitenkin vielä halvemmalla ja matkustusajassakin säästää vuorokauden, miten tällaisessa asetelmassa saadaan ihmiset valitsemaan ekologisempi vaihtoehto?

Matka	Kilometrit / kulkuneuvo	Hinta	Matka-aika	Co2ekv (kg) / kulkuneuvo	Yhteensä Co2ekv (kg)
Berliini - Tallinna - Helsinki - Tampere	1548 km / linja-auto 97 km / lautta 180 km / linja-auto	146–292€	29h 53min	100 17 12	129
Berliini - Tukholma - Turku - Tampere	1405 km / juna 311 km / lautta 180 km / juna	256–314€	31h 7min	2 54 0	56
Berliini - Helsinki - Tampere	1127 km / lentokone 180 km / juna	90–342€	6h 20min	369 0	369

Silloin kun maata pitkin matkustaminen ei ole mahdollista, voi matkustamisen päästökuormitusta vähentää vapaaehtoisilla päästöhyvityksillä. Päästöjen kompensointi tarkoittaa, että hyvitetään aiheutettu ilmastohaitta vähentämällä tai sitomalla omia päästöjä vastaava määrä jossain toisaalla. Kompensointia pidetään viimeisenä keinona päästöjen minimoimiselle, ensisijaisesti päästöjen aiheuttamista pitäisi välttää tai ainakin vähentää, ja jos nämä eivät syystä tai toisesta ole vaihtoehtoja, niin päästöt voidaan kompensoida. (Ympäristöhallinto 2023.)

Päästöjä kompensoidaan vapaaehtoisien päästökompensaation avulla, eli ostamalla tuhatta hiilidioksiequivivalenttitonnia (1t CO₂e) vastaavia ilmastoyksiköitä jonkun palveluntarjoajan kautta (Ympäristöhallinto 2023.) Päästöyksiköitä tuottavat projektit, joissa esimerkiksi metsitetään uusia alueita, rakennetaan uusiutuvaa energiaa, kerätään talteen kaatopaikoilta vapautuvaa metaania tai poistetaan hiilidioksidia teknologisin keinoin suoraan ilmasta. Päästöjä voidaan hyvitää myös ostamalla palveluntarjoajan kautta oikeuksia pois EU:n päästökaupasta tai lahjoittamalla kompensoimisen hengessä esimerkiksi ikimetsien suojeluun tai soiden ennallistamiseen. (Sitra 2020.) Vaihtoehtoja on runsaasti sekä Suomessa että ulkomailla.

Kompensaatiolle on asetettu erilaisia kriteerejä, joita alan nopea kasvu ja kehitys ovat haastaneet. Erityisen ongelmallisena pidetään ns. kaksoislaskentaa, jossa yksi päästövähennys voidaan laskea sekä omana kompensatiohankkeenaan että osana kansallisia ja kansainvälisiä päästövähennystavoitteita. Kompensaation kriteerien täyttymistä ja toiminnan läpinäkyvyyttä on pyritty varmistamaan erilaisten sertifiointijärjestelmien avulla. Järjestelmät eivät kuitenkaan ole aina pystyneet takaamaan hankkeiden laatua. Sertifikaattien ulkopuolella toimii runsaasti

erilaisia hankkeita, jotka valvovat vaihtelevin menetelmin kompensaation kriteerejä. (Finnwatch 2021.)

Luotettavasti tehdyn kompensoinnin tulee olla todellinen, mitattavissa, pysyvä ja lisäinen. Lisäisyys tarkoittaa, ettei päästövähennystä olisi tapahtunut ilman projektia, ja että projektia ei olisi voitu toteuttaa ilman päästöyksiköistä saatua tuloa. Pysyvyys tarkoittaa sitä, ettei syntynyt ilmastovaikutus jää lyhytaikaiseksi. Päästövähennyksen todellisuus edellyttää sitä, että hiilivuotoa ei tapahdu, eli projekti ei aiheuta päästöjen lisäämistä muualla. (Sitra 2020.) Finnwatchin 2021 tekemä tutkimus osoitti merkittäviä puutteita vapaaehtoisen päästökompensoinnin kaikilla tasoilla. Kompensatioita välittävien palveluiden käytännöissä oli suuria eroja laadun arvioimisessa ja kompensatiota itse tuottavien toimijoiden ongelmana oli toimintaa ohjaavien sääntöjen ja mallin puute. Kompensatioiden sääntelylle olisi suuri tarve, mutta lainsäädäntöä ei tällä hetkellä ole. Raportissa suositellaankin kriteereiden kirjaamista lainsäädäntöön.

Kompensointia on aiheellisesti kritisoitu siitä, että se tarjoaa helpon ratkaisun päästöongelmaan. Se on helpompaa ja halvempaa kuin todellinen päästöjen vähentäminen ja luo mahdollisuuden jatkaa toimintaa kuten ennenkin, kunhan päästöt kompensoidaan rahalla. Kompensatiota tulisikin käyttää vain päästöihin, joiden aiheuttamista ei voida välttää. Ja sen hankinnassa tulee käyttää luotettavia palveluita, joiden toiminta on avattu läpinäkyvästi. (Finnwatch 2021.)

Testasin päästökompensatiota tarjoavia suomalaisia laskureita selvittääkseni paljonko Backlightin hiilijalanjäljen 8000 kg co₂ekv kompensoiminen maksaisi. Ilmastokauppa tarjoaa kuluttajille valmiita paketteja, joilla voi kompensoida esim. omakotitalon sähkölukituksen vuodessa (462,20 €), Euroopan sisäisen lentomatkan (68,80 €) tai verkkosivuston vuosittaiset päästöt (95,80 €). Kompensointi tapahtuu siten, että palveluntarjoaja ostaa päästöä vastaavan määrän osuuksia pois EU:n päästökaupasta. Ilmastokaupan valikoimasta ”pariskunnan lomamatkat vuodessa” vastaa päästöiltään Backlightin hiilijalanjälkeä, ja sen hyvittäminen palvelun kautta maksaa 671,45 euroa. (Ilmastokauppa 2023.) Hiilipörssi tarjoaa suokompensatiota, joka perustuu ojitetun suon ennallistamiseen. Backlightin hiilijalanjäljen kompensoiminen Hiilipörssin kautta maksaisi 396,80 euroa, ja sillä ennallistettaisiin 0,2 suohehtaaria. (Hiilipörssi 2023.) Ilmastoapu tarjoaa verkkokaupassaan valmiita paketteja, joissa päästöt kompensoidaan kasvattamalla metsää turvetuotannosta poistuneelle suopohjalle. Kaupasta löytyy myös vapaaehtoinen päästöhyvitys, jossa päästöt hyvitetään hankkimalla Gold Standard VER yksiköitä (24,04 € / 1t CO₂) joko bioenergiահankkeesta Kiinassa ja Tuulivoimahankkeesta Intiassa. Backlightin päästöjen kompensointi vapaaehtoisesta päästöhyvityksen kautta maksaisi 192,32

euroa tai 13 männyntaimen istuttamisen tuotannosta poistetulle suopohjalle, 79,56 euroa. (Ilmastoapu 2023.)

Suomalaiset kulttuurialan toimijat ovat ratkaisseet päästöjensä hyvittämistä monin tavoin: Koneen säätiö on perustanut vuonna 2017 Kemiönsaaren luonnonsuojelualueen hyvittääkseen säätiön ja apurahansaajien aiheuttamia ympäristöhaittoja (Koneen säätiö 2023). Teatterifestivaali Baltic Circle tekee yhteistyötä soiden ja metsien ennallistamisohjelma Landscape Rewildingin kanssa. Festivaalilla on oma kummikohde, suo Etelä-Pohjanmaalla, jonne se on järjestänyt tapahtuman ja ennallistamistalkoot. (Baltic Circle 2023.) Tampere-talo tarjoaa yritysasiakkailleen mahdollisuutta järjestää hiilineutraali tapahtuma, jonka päästöt kompensoidaan Tampere-talon omaan hiilinieluun, joka on joutomaalle istutettu metsäalue Lempäälässä (Tampere-talo 2023). OKM:n selvityksessä Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius kerrotaan liikkuvuusapurahoja jakavien tahojen pohtineen varojen käyttöä kompensointiin. Kompensointi kuitenkin nähdään pitkällä tähtäimellä ongelmana, ja matkustamisen vähentäminen ja hidastaminen ratkaisuna. Maata pitkin matkustamisen yleistyessä kysymykseksi nouseekin, onko matka-aika työaikaa? (Valajärvi 2020, 18-19.)

5 UUSI, KESTÄVÄMPI TOIMINTAMALLI

5.1 Havainnot

Vuoden 2023 festivaalia suunniteltiin alusta lähtien ajatuksella, että tehdään pienemmin ja kekeillä uusia toimintamalleja. Kuraattorit kutsuivat festivaalille kymmenen taiteilijaa ja yhden kollektiivin, lisäksi esillä oli töitä kahdelta jo edesmenneeltä taiteilijalta. Kansainvälisen opiskelijayhteistyön tuloksena syntyneessä näyttelyssä oli teoksia 31 tekijältä. Teokset olivat esillä viidessä kohteessa Tampereella: kolmessa galleriassa, taidemuseossa ja opiskelijanäyttely purkutaidetalossa. Oheisohjelmana järjestettiin taiteilijatapaamisia, lyhytelokuvanäytös ja kuraattoreiden kierros näyttelyyn. Tuottajan näkökulmasta festivaalin mittasuhteet taiteilijoiden ja näyttelytilojen osalta olivat onnistuneet. Taiteilijoilta saatiin esille laajempia kokonaisuuksia eivätkä kulut nousseet kohtuuttomiksi, mikä on tärkeää tapahtuman kestävyuden kannalta. Backlight on tehnyt yhteistyötä Tampereen taidemuseon kanssa vuosia. Yhteistyö mahdollistaa tapahtumalle useampien taiteilijoiden teosten esittämisen ja laajemman yleisön tavoittamisen.

Vuoden 2023 festivaalin tuotannossa kokeiltiin mallia, jossa festivaalilla oli tuottaja ja kuraattorit, joiden työtehtävät pyrittiin erottamaan selkeästi toisistaan. Toimintamalli kaipaa edelleen työnjaon selkiyttämistä, mutta kokeilu koettiin positiiviseksi ja sen kehittäminen kannattavaksi. Vuoden 2023 festivaalilla pilotoitiin kansainvälisen opiskelijayhteistyön mallia, jossa oli mukana Tampereen yliopiston kuvajournalismin-, Tampereen ammattikorkeakoulun Fine Art -linjan- ja hollantilaisen Willem de Kooning academyn valokuvauksen opiskelijoita. Oppilaitokset järjestivät opiskelijoille yhteisiä luentoja ja tapaamisia, joiden pohjalta opiskelijat loivat ryhmänäyttelyn *Uutta valoa / New Rays*, joka oli esillä Purkutaidetalo Pinni47:ssä samaan aikaan festivaalin muiden näyttelyiden kanssa. Backlightin organisaatio toi oppilaitokset yhteen, etsi näyttelylle tilan ja auttoi rahoituksen hakemisessa, mutta muuten opettajat kantoivat vastuun yhteistyön etenemisestä ja opiskelijat näyttelyn valmistumisesta. Opiskelijoiden näyttely ei kuulunut Backlightin kuratoituun ohjelmaan, mutta toi siihen uutta sisältöä ja näkökulmaa, ja sitä markkinoitiin osana tapahtumaa. Opiskelijayhteistyötä pidettiin tärkeänä ja kokeilua onnistuneena ja tuotannon kannalta kohtuullisen keveänä. Opiskelijoita pidetään myös tärkeänä kohderyhmänä, jonka kautta voidaan tavoittaa nuorta yleisöä. Yhteistyölle suunnitellaan jatkoa vuoden 2026 festivaalille.

Taide-lehdestä 4/23 ilmestyi Joel Karppasen kirjoittama artikkeli Jokapaikan valokuvafestivaali, joka kertoo valokuvafestivaaleista ilmiönä ja kuljettaa lukijan kolmelle suomalaiselle valokuvafestivaalille Backlightiin, Utopias Lahteen ja Helsinki Photo Festivalille, sekä Euroopan merkittävimmälle valokuvafestivaalille Les Rencontres d'Arlesiin. Artikkelin lopussa Karppanen toteaa, että Suomeen tarvittaisiin uusi korkeatasoinen valokuvafestivaali, joka olisi jotain Backlightin ja Utopias Lahden välistä. (Karppanen 2023a.) Halusin kuulla Karppasen ajatuksia siitä, minkälainen festivaali vastaisi tähän toiveeseen, joten otin häneen yhteyttä ja pyysin aiheesta haastattelua.

Haastattelu toteutettiin etäyhteydellä lokakuussa ja keskustelimme sen aikana muun muassa tapahtumapaikan valinnasta, oheisohjelmasta ja kansainvälisyydestä. Artikkelissa Karppanen kysyy mikä tekee Backlightista festivaalin, jos kuratoitu kokonaisuus muistuttaa yhä enemmän laajaa temaattista ryhmänäyttelyä, joita nähdään museoissa (Karppanen 2023a). Karppasen mielestä osa festivaalien viehätystä on niiden tapahtuminen jotenkin erityisissä tai epäsovinnaisissa tiloissa. Hän nosti esimerkiksi Sodankylän elokuvajuhlat, jossa paikan eksoottisuus on tärkeä osa tapahtuman viehätystä (Karppanen 2023b). Poikkeuksellisenä paikkana voidaan pitää purkutaidetaloa, jossa opiskelijoiden New Rays -näyttely järjestettiin. Näyttely oli esillä purkotalon pääsymaksuttomassa 2. kerroksessa. Pääsymaksullinen kuratoitu näyttelykokonaisuus sijoittui rakennuksen 3. ja 4. kerroksiin. Purkutaidetalo kokonaisuudessaan herätti runsaasti kiinnostusta mediassa ja se saavutti seitsemässä viikossa yli 20 000 ihmisen yleisön, mikä on suurin piirtein saman verran kuin mitä valokuvafestivaalin galleria- ja museonäyttelyt saavuttivat 19 viikossa. Myös opinnäytetyössä vertailukohteiksi valitsemani tapahtumat järjestetään epätavallisissa paikoissa: Mäntän kuvataideviikot entisessä tehdaskiinteistössä, Helsinki Biennaali saarella, Meidän Festivaali levittäytyy muun muassa Tuusulanjärven historiallisiin taiteilijakoteihin ja Utopias Lahti järjesti perinteisten näyttelytilojen lisäksi yhden näyttelyn tyhjässä liiketilassa.

Backlight-valokuvafestivaalin päätyttyä lokakuussa pidimme kuraattoreiden Marko Karo ja Harri Pälviranta sekä Valokuvakeskus Nykyajan toiminnanjohtaja Terhi Asumaniemen kanssa palautekeskustelun, jossa pohdimme avoimesti festivaalin onnistumisia ja haasteita, sekä kehitysehdotuksia tulevaan. Keskustelussa erityisen hyväksi todettiin festivaalin avajaisviikonloppu, jolloin kansainväliset taiteilijat oli kutsuttu Tampereelle. Viikonlopun vapaamuotoinen ohjelma saunalauttoineen ja keskusteluineen oli ikimuistoinen paitsi taiteilijoille, joilta saimme runsaasti positiivista palautetta, myös festivaalin järjestäjille. Viikonlopun aikana järjestetty

yleisölle suunnattu oheisohjelma, johon kuului taiteilijapuheenvuoroja ja lyhytelokuvanäytös, eivät puolestaan joko tavoittaneet tai kiinnostaneet yleisöä. (Karo & Pälviranta 2023.) Karppasen artikkelissa kaivattiin festivaaleille monipuolisempaa oheisohjelmaa, jota esimerkiksi Les Rencontres d'Arles -festivaalilla järjestetään runsaasti. Kehitystarve oheisohjelmalle todettiin myös sekä Nykyajan hallituksen strategiapäivässä että palautekeskustelussa kuraattoreiden kanssa.

Palautekeskustelussa pohdittiin myös festivaalin teemaa ja teoksia avaavien tekstien merkitystä näyttelyille ja koko festivaalille. Kuraattorit ehdottivat, että tulevaisuudessa festivaalilla voisi olla palkattuna esimerkiksi kustannustoimittaja, joka muokkaisi tekstit yleistajuisiksi ja eri tarkoituksiin sopiviksi. Katalogista luopuminen oli kuraattoreiden mielestä perusteltua, mutta he ehdottivat festivaalin historian, tai ainakin muutaman viimeisen edition, tekemistä näkyväksi festivaalin nettisivuilla. He kokivat festivaalin historian esittämisen tärkeäksi paitsi festivaalin uskottavuuden ja vaikuttavuuden takia, myös koska se toimisi mittavana arkistona valokuvan ja sen esittämistapojen muutoksesta kuluneen 37 vuoden aikana. (Karo & Pälviranta 2023.)

Kansainvälisyyden ja kestävyiden edistäminen samassa tapahtumassa aiheuttaa ristiriidan, jota on vaikea ohittaa. Kansainvälisyys on tärkeää paitsi festivaalien myös taiteilijoiden ja koko alan kehitykselle. Kansainvälistä toimintaa voidaan perustella festivaalien laadun paranemisella, toiminnan kehittymisellä ja osaamisen vahvistumisella (OKM 2016, 45). Kulttuuripolitiikan strategiassa vuodelle 2025 kansainvälistymisen nähdään tuovan tekijöille uusia työtilaisuuksia, -tuloja ja mahdollisuuden kehittää sisältöjä (OKM 2017, 29). Taiteen ja kulttuurin barometrissä 2018 tärkeimpinä motiiveina taiteilijoiden liikkuvuudelle nähtiin taiteellisen työn kehittäminen, verkostoituminen ja uudet työskentelymahdollisuudet (Hirvi-Ijäs, Sokka, Rensujeff & Kurlin 2019, 6). Backlight-valokuvafestivaalin hiilijalanjäljen laskeminen kuitenkin osoittaa, että tapahtuman suurimmat päästöt muodostuvat kansainvälisten taiteilijoiden matkustamisesta. Kansainvälisestä toiminnasta ei haluta luopua, mutta on aiheellista pohtia vaihtoehtoja sen toteuttamiseen kestävämmiin.

Myös festivaalin teosvalintoja voitaisiin tulevaisuudessa ohjata vähäpäästöisempään suuntaan, jos kuraattorille luotaisiin selkeä ohjeistus siitä, minkälaisia teoksia festivaalille voidaan tuottaa. Esimerkiksi vuoden 2023 festivaalille tuotiin lentorahtina 5 suurikokoista teosta Ranskasta, joiden teettäminen Suomessa ei käytetyn tekniikan vuoksi ollut mahdollista. Teokset olivat esillä gallerianäyttelyssä kahden muun taiteilijan teosten kanssa. Näyttely kesti neljä viikkoa ja

sen kävi katsomassa noin 600 ihmistä. Jälkikäteen on helppoa kyseenalaistaa teosten tuomisen mielekkyyttä sekä ekologisesta että taloudellisesta näkökulmasta.

Utopias Lahti festivaalilla tehty työ kiertotalouden ja kierrätysmateriaalin hyödyntämisestä teosten tuotannossa on inspiroivaa ja ajatuksia herättävää. Backlightin teokset on pitkään tehty mahdollisuuksien mukaan Tampereella, joka paitsi säästää kustannuksissa myös tukee paikallista pienyrittäjää. Materiaalivalintoja voitaisiin kuitenkin tulevaisuudessa tehdä kriittisemmin ja tiedostavammin. Suomen ympäristökeskuksen luotsaamassa Circwaste-hankkeessa on kehitteillä julkisen taiteen ympäristöjalanjäljen laskemiseen tarkoitettu sähköinen työkalu, jonka tarkoituksena helpottaa päästölaskentaa ja taiteellisen työn ilmastonäkökulmien huomioimista (Julkinentaide 2022). Kuvataiteen toimijoiden Vihreä paletti -hankkeessa luodaan sähköisiä työkaluja taiteen tuotanto- ja esitystapojen ekologisesti kestävään uudistamiseen (Frame 2023a). Lähitulevaisuudessa käytössä voikin olla laskuri, jolla teostuotannon päästöjä pystytään arvioimaan ja mittaamaan.

5.2 Uusi, kestävämpi toimintamalli ja ympäristösuunnitelma 2.0

Uutta kestävämpää toimintamallia hahmotellessani tein Backlightille vastuullisuussuunnitelman käyttämällä Elmaa - kestävä kehityksen digitaalista alustaa elävän musiikin alalle. Elmasta löytyy oppimateriaalia ja tiekarttatyökalu oman vastuullisuusohjelman rakentamiseen, seurantaan ja raportointiin. Elman viitekehystenä toimivat YK:n kestävä kehityksen tavoitteet, joita on tarkasteltu elävän musiikin alan näkökulmasta. Muokkasin vastuullisuusohjelmaa kuvataidealan erityispiirteet huomioiden vastaamaan Valokuvakeskus Nykyajan ja Backlight-valokuvafestivaalin tarpeita.

Päivitetyn ympäristösuunnitelman pohjana käytin Innolink Research Oy:n Backlightille 2012 toteuttamaa ympäristösuunnitelmaa, jota yksinkertaistin keskittymällä päästöihin, jotka ovat festivaalin toiminnassa olennaisia ja joihin se voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Seuraavaksi nostan esiin pääpiirteitä vastuullisuus- ja ympäristösuunnitelmista, joista festivaalin uusi kestävämpi toimintamalli muodostuu.

Ekologisen kestävyuden näkökulmasta festivaalin merkittävimmät päästöt syntyvät kansainvälisten taiteilijoiden ja teosten liikkumisesta. Päästöjä voidaan taiteilijoiden osalta vähentää pohjimalla, onko matkustaminen tarpeellista tai olisiko etäosallistuminen mahdollinen vaihtoehto. Matkustusvaihtoehtona voitaisiin ensisijaisesti tarjota matkustamista maata pitkin ja vasta sen

jälkeen suoria lentoja economy-luokassa. Lentomatkoista syntyvien päästöjen kompensointiin löytyy useita vaihtoehtoja. Teosten osalta päästöjä voidaan pienentää teettämällä teokset paikallisesti, tai käyttämällä teoskuljetuksissa maarahtia. Festivaalin yleisöä kannustetaan valitsemaan ympäristöystävällinen liikkumismuoto ja saapumaan tapahtumaan julkisilla kulkuneuvoilla tai jalkaisin.

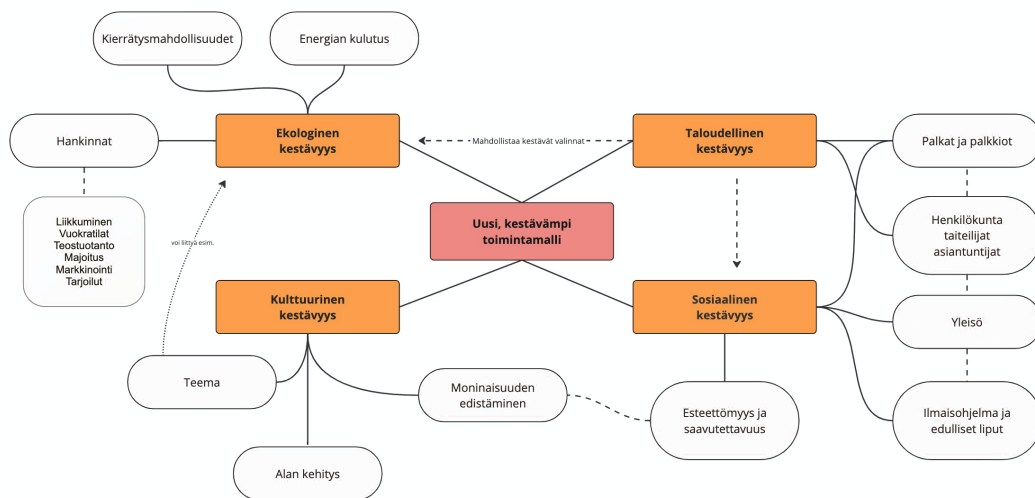
Festivaalilla syntyy kävijöistä tai ohjelmasta aiheutuvaa jätettä varsin vähän. Vuokrattujen näyttelytilojen jätehuollosta vastaavat tilojen omistajatahot, joissa jätteiden kierrätys on pääasiassa huomioitu hyvin. Näyttelyteosten pakkausmateriaali käytetään poikkeuksetta useita kertoja. Näyttelyrakenteiden materiaalissa tulisi huomioida käytetyn materiaalin alkuperä sekä jatkokäyttö- ja kierrätysmahdollisuudet. Materiaalitarpeiden selvittäminen hyvissä ajoin on tärkeää kiertotalousratkaisuiden kartoittamiseksi.

Festivaalin tärkeimpiä hankintoja ovat vuokratilat, matkat ja majoitukset, teosten tuotanto, tekninen kalusto, toimistolaitteet, markkinointimateriaali ja tarjoilut. Hankintoja tehtäessä kestävyysnäkökohdat tulee ottaa huomioon: Vuokratiloissa kiinnitetään huomiota energian käyttöön ja alkuperään, kierrätysmahdollisuuksiin ja esteettömyyteen. Majoituksissa suositetaan paikkoja, joilla on ympäristösertifikaatti. Tekninen kalusto lainataan mahdollisuuksien mukaan ja toimistolaitteiden hankinnassa huomioidaan energiatehokkuus ja kierrätettävyys. Markkinointia tehdään pääasiassa sähköisesti ja painotuotteita tilataan vain tarpeeseen painotalolta, jolla on ympäristömerkki. Festivaalin tapahtumissa tarjoillaan vain kasvisruokaa, mieluiten kestoastioista. Hankinnoissa suositetaan paikallisia tuotteita ja palveluntarjoajia.

Festivaalin hiilijalanjälki lasketaan myös jatkossa, joko käyttäen samoja laskureita, jolloin tulokset ovat vertailukelpoisia, tai vaihtamalla laskurit ajantasaisempiin, sitä mukaa kun tarkoitukseen paremmin sopivia kehitetään. Laskennan tavoitteena on, että hiilijalanjälki pienenee joka festivaalilla.

Taloudellisen kestävyuden näkökulmasta festivaaliorganisaatiolle on tärkeää, että tehdystä työstä maksetaan korvaus. Se on erityisen tärkeää kuvataiteen alalla, jossa työtä on pitkään tehty intohimolla ja ilman kunnollista korvausta. Festivaaliorganisaatio haluaa olla etujoukoissa muuttamassa näitä käytäntöjä. Tämä tarkoittaa alan suositusten mukaisen palkan tai palkkion maksamista sekä työntekijöille että taiteilijoille. Työskentelyolosuhteita parannetaan huolehtimalla työnhyvinvoinnista ja palkkaamalla projekteihin tarpeeksi työvoimaa. Taloudelliseen kestävyteen kuuluu myös vastuullinen kuluttaminen, joka liittyy vahvasti ekologisen

kestävyyden toimenpiteisiin. Tapahtuman taloudellinen kestävyys luo pohjan sen sosiaaliselle kestävyydelle, ja tavoitteet niiden edistämiseksi ovat osittain päällekkäisiä. Sosiaalisen kestävyden ytimessä ovat hyvinvointi, perusoikeudet ja tasavertaisten mahdollisuuksien turvaaminen. Festivaaliorganisaatio voi edistää näitä tavoitteita tarjoamalla ilmaisia ja kaikille avoimia kulttuurielämyksiä ja huolehtimalla mahdollisuuksista riittävään toimeentuloon, terveyteen ja itsensä kehittämiseen. Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden lisäämiseen tähtäävät toimenpiteet liittyvät saavutettavuuden parantamiseen sekä moninaisuuden ja kestävä kehityksen edistämiseen. Festivaalin kulttuurista kestävyttä voidaan parantaa myös tunnistamalla taiteen rooli suunnannäyttäjänä ja erilaisten näkökulmien esiintuojana. Festivaali nostaa vaihtuvan teeman kautta esiin ajankohtaisia yhteiskunnallisia asioita ja voi siten ohjata huomiota tärkeiksi koemiinsa aiheisiin. Taiteen avulla voidaan tuoda esiin yhteiskunnan monimuotoisuutta ja kuvitella kestävä tulevaisuus.

5.3 Tulevaisuuden kehittämisehdotukset

Haasteet Backlight-valokuvafestivaalin tuotannossa keskittyvät pitkälti taloudelliseen kestävyteen. Ekologisen kestävyden näkökulmasta se, että tapahtumaa ei resurssien puutteen vuoksi järjestetä, ei ole ongelma, päinvastoin. Festivaalin järjestämistä voidaan kuitenkin perustella sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden näkökulmasta, jolloin tärkeäksi nousee kulttuuriperinnön vaaliminen ja alan kehittäminen, aineettomien elämysten tuottaminen ja kestävä

vaihtoehdon tarjoaminen kuluttamiselle, sekä taiteen keinot tehdä ympäristötietoa ymmärrettäväksi. Taloudellisesti kestäväällä pohjalla olevassa tapahtumassa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävien ratkaisujen tekeminen on mahdollista: Voidaan tarjota taiteilijoille mahdollisuus matkustaa maata pitkin ja kompensoida niiden matkat, joille se ei ole mahdollista. Voidaan valita näyttelytila, painotalo ja hotelli, jolla on ympäristösertifikaatti, käyttää uusiutuvaa energiaa ja tarjota lähituotettua kasvisruokaa. Voidaan palkata tarpeeksi työvoimaa ja maksaa reilut palkat ja palkkiot. Voidaan pitää näyttelyt ja tapahtumat ilmaisia ja järjestää ohjelmaa, joka työllistää taiteilijoita ja tarjoaa yleisölle sekä elämyksiä että mahdollisuuden osallistua taiteen tekemiseen. Samalla luodaan taiteen ammattilaisille kohtaamispaikka, joka kannustaa verkostoitumaan ja tarjoaa uusia näkökulmia. Mutta jos resurssit ovat pienet, niin on valittava halvin vaihtoehto, tehtävä itse ja vapaaehtoisvoimin ja karsittava siitä, mikä ei ole aivan välttämätöntä.

Kappaleessa 3 kerroin tutkimuksen kohteena olevan Backlight-valokuvafestivaalin kehittämistarpeista, jotka olivat yhteneväisiä Joni Kinnusen erittelemien tapahtumatuotannon erityispiirteiden kanssa. Niitä olivat tapahtuman tuotannon poikkeuksellinen aikataulu, palkatun työvoiman vähäisyys, rahoituksen riittämättömyys ja runsas yhteistyökumppaneiden määrä (Kinnunen 2011). Valokuvakeskus Nykyaika järjestää Backlight-valokuvafestivaalia joka kolmas vuosi. Nykyajan oma toiminta, johon kuuluvat kuukausittain vaihtuvat näyttelyt ei pysähdy festivaalivuodeksi. Tämä tarkoittaa huomattavaa kasvua työmäärässä ja haastetta, johon on eri vuosina pyritty vastaamaan eri tavoilla. Tämän vuoden festivaalilla kokeiltiin työnjakoa, jossa minä toimin tapahtuman tuottajana ja kaksi kuraattoria vastasi festivaalin taiteellisesta sisällöstä. Lisäksi Nykyajan toiminnanjohtaja vastasi pitkälti taloushallinnosta ja yhteistyöstä oppilaitosten kanssa. Kuraattoreiden näkökulmasta ratkaisu oli toimiva. He arvostivat sitä, että saivat keskittyä teemaan ja näyttelyiden suunnittelemiseen. (Karo & Pälviranta 2023.) Tuottajan näkökulmasta työtä oli liikaa, mutta mallissa oli paljon hyviä puolia ja sen kehittämistä kannattaa jatkaa. Työnjaon tavoitteena on tiedon kertyminen tapahtumaa järjestävän organisaation käyttöön ja tuotantoprosessin keveneminen sen myötä. Tulevaisuudessa festivaalin työryhmään voisi kuulua tuottajan ja kuraattorin/kuraattoreiden lisäksi henkilö, joka vastaisi nettisivuista ja sosiaalisesta mediasta. Tulevien festivaalien suunnitelmiin voisi lisätä myös kuraattoreiden ehdottaman kustannustoimittajan, jonka palvelut voitaisiin ostaa tuntitöinä, ja graafisen suunnittelijan, joka vastaisi tapahtuman visuaalisesta ilmeestä. Lahdessa vastaavan tapahtuman tuotannossa työskenteli kolme ihmistä, joiden lisäksi tapahtumalla oli harjoittelija ja lyhyempiin työsuhteisiin palkattu puuseppä ja pedagogi.

Lisätyövoima tarkoittaa tarvetta lisärahoitukselle, joka puolestaan ratkaisisi hyvin pitkälti tapahtuman muutkin haasteet. Rahoituksen riittämättömyys on alalla hyvin tunnistettu ongelma, josta olen kertonut kappaleessa 3.5. (ks. Pekkarinen ym. 2022, 33; Lebedeff & Grekov 2022). Kulttuurifestivaalien rahoitus koostuu usein julkisesta ja säätiörahoituksesta sekä oman toiminnan tuotoista. Mahdollisuus hankkia tuloja omasta toiminnasta vaihtelee kuitenkin suuresti toimijasta ja toiminnan luonteesta riippuen. Monipuolinen rahoituspohja, jossa rahoitusta kerätään useista eri lähteistä, nähdään erityisesti kolmannella sektorilla tärkeänä, sillä se tukee toiminnan kestävyyttä. (Hirvi-Ijäs, Renko & Lahtinen 2021, 79-80.) Backlight sai vuoden 2023 festivaaliin rahoitusta Taiteen edistämiskeskukselta, Tampereen kaupungilta ja kolmelta säätiöltä. Lisärahoitusta tapahtumalle voitaisiin hakea useammalta säätiöltä, mahdollisuutta kehittämistyön rahoitukseen kannattaisi selvittää Pirkanmaan liitolta ja rahoitusta kansainväliseen yhteistyöhön voisi kartoittaa Pohjoismaisen kulttuuripisteen ja -rahaston kautta sekä Luova Eurooppa -ohjelmasta. Haastattelussa eri kulttuurifestivaalien edustajien, Backlightin kuraattoreiden ja Joel Karppasen kanssa keskustelimme laajasti tapahtumien erilaisista rahoitusmalleista ja toimenpiteistä, joilla festivaalit saavat tai voisivat saada tuloja omasta toiminnastaan. Mäntän kuvataideviikoilla ja Meidän Festivaalilla osa rahoituksesta kertyy lipunmyynnistä (Nyrhinen 2023; Lönnblad 2023). Backlightin ainoa pääsymaksullinen näyttely on tuotettu yhteistyössä taidemuseon kanssa ja näyttelyn lipputulot jäävät museolle. Oheisohjelman kehittäminen puolestaan voisi avata mahdollisuuksia oman rahoituksen kasvattamiseen. Haastattelussa nousivat esiin mahdollisuudet järjestää maksullista ammatilaisohjelmaa, työpajoja tai opastuksia, ja tehdä festivaalin avoimesta teoshausta (open call) maksullinen, mikä on alalla yleinen käytäntö. Tapahtuma voisi saada lisätuloja myös oheistuotteiden myynnistä, mutta ekologisen kestävyysnäkökulmasta uuden materiaalin tuottaminen ei ole perusteltua. Palautekeskustelussa kuraattoreiden kanssa todettiin, että tapahtuman tulevaisuuden ja alan kehityksen kannalta olisi tärkeää löytää pitkäaikaisia sponsoreita, jotka sitoutuisivat tapahtuman tukemiseen (Karo & Pälviranta 2023).

Haastattelussa Joel Karppasen kanssa puhuimme festivaalin oheisohjelmasta ja mahdollisuuksista sen kehittämiseen tulevissa Backlight-valokuvafestivaaleissa. Karppanen toivoi festivaalille erityisesti ammatilaisohjelmaa, joka toisi valokuvan ammatilaisyhteisön samaan paikkaan ja loisi mahdollisuuden kohtaamisille ja verkostoitumiselle. Hallituksen strategiapäivässä festivaalin tärkeimmäksi missioksi nostettiin samoista asioista kiinnostuneiden ihmisten tuominen yhteen. Kävijämäärien perusteella voidaan myös todeta, että tämän vuoden festivaalin oheisohjelma ei ollut onnistunut, joten ohjelman kehittämiseksi on selkeä tarve.

Tulevaisuudessa festivaalille voitaisiinkin kehittää oheisohjelmaa, joka olisi ensisijaisesti suunnattu valokuvan ammattilaisille. Backlightin historiassa tapahtuman aikana on järjestetty mm. seminaareja, yleisöluentoja, taiteilijatapaamisia, portfoliokatselmuksia ja keskustelutilaisuuksia. Kaikkia näistä järjestetään valokuvafestivaaleilla edelleen. Vuoden 2026 festivaalin ohjelmaa kannattaakin kehittää yhteistyössä esim. paikallisten oppilaitosten kanssa, jolloin vastuuta tapahtuman järjestämisestä voitaisiin jakaa muiden toimijoiden kanssa ja alan opiskelijat saataisiin aktiivisemmin mukaan festivaalin ohjelmaan ja sen suunnitteluun. Festivaalin suuntaaminen selkeämmin ammattilaisille ja opiskelijoille edellyttää tapahtuman ajankohdan siirtämistä takaisin syksyyn.

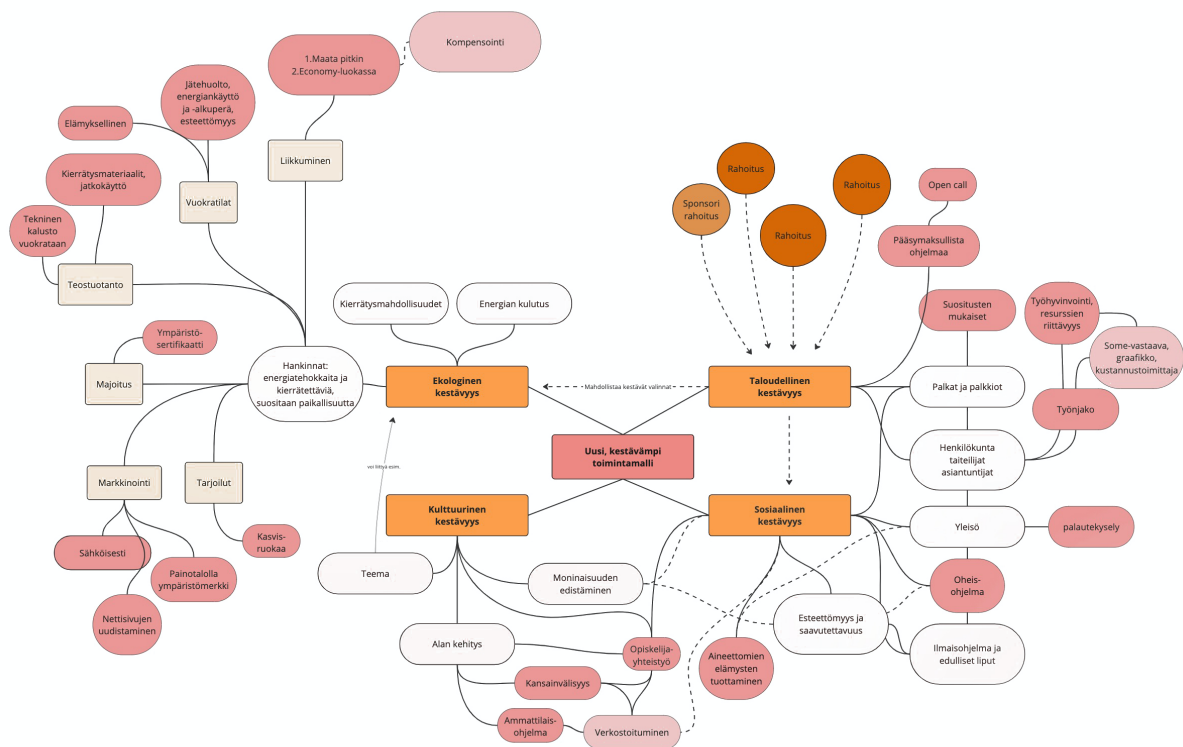
Seuraavaa festivaalia suunniteltaessa on aiheellista kiinnittää erityistä huomiota näyttelypaikkojen valintaan ja etsiä niiden joukkoon joku yllättävä, elämyksellinen ja helposti (julkisilla tai kävellen) saavutettava vaihtoehto. Mieluiten sellainen, johon ihmiset voivat törmätä sattumalta ja joka herättää kiinnostuksen myös muuta festivaalia kohtaan. Useilla ulkomaisilla valokuvafestivaaleilla osa teoksista on esillä ulkotiloissa ja sen mahdollisuutta kartoitettiin myös vuoden 2023 Backlight-valokuvafestivaalia suunniteltaessa. Ajatus kariutui kuitenkin nopeasti siihen, että tarvittavien ulkonäyttelyrakenteiden teettäminen ja varastoiminen kolmen vuoden välein järjestettävää tapahtumaa varten olisi vaatinut resursseja, joita yhdistyksellä ei ollut, emmekä onnistuneet löytämään tahoja, jolta tällaisia rakenteita olisi voinut lainata. Mahdollisuutta ja keinoja näyttelyn toteuttamiseksi ulkotiloissa kannattaa kuitenkin kartoittaa uudestaan.

Seuraavan festivaalin ekologista ja taloudellista kestävyyttä voitaisiin edistää rajaamalla vaihtoehtoja. Festivaaliorganisaatio voisi ottaa enemmän vastuuta valinnoista ja päättää esimerkiksi siitä, kuinka monta kansainvälistä taiteilijaa festivaalille voidaan tuoda ja maksetaanko heidän matkakulunsa. Tanskassa vuosittain järjestettävä Copenhagen Photo Festival maksaa taiteilijoiden matka- ja majoituskuluja 320 euroon asti (Copenhagen Photo Festival 2023) ja joka toinen vuosi Ruotsissa järjestettävä Landskrona Foto maksaa taiteilijoiden matkakuluja 300 euroon asti ja majoituksen avajaisviikonlopulle (Landskrona Foto 2023). Haastattelussa Karppasen kanssa pohdittiin pitäisikö tietty osa festivaalin taiteilijoista valita Suomesta (Karppanen 2023b). Organisaatiossa olisi aiheellista pohtia tätä siitä näkökulmasta, ettei Suomessa asuvien taiteilijoiden ja heidän teostensa kuljettaminen aiheuta suuria päästöjä. Lisäksi taiteilijat tuovat festivaalille uutta yleisöä kutsumalla avajaisiin omat tuttavansa, osallistumalla ammattilaisohjelmaan ja levittämällä tietoa tapahtumasta. Matkustamisen lisäksi festivaaliorganisaatio voisi tehdä linjauksen siitä, minkälaisia teoksia festivaalille voidaan kuljettaa. Painavien taulujen tai

monimutkaisten installaatioiden tuominen ulkomailta vaatii paljon sekä taloudellisia- että työ-aikaresursseja, jotka voitaisiin vaihtoehtoisesti ohjata hyödyttämään paikallisia yrityksiä. Resurssien kestäväan kohdentamiseen tarvitaan työaika. Jos organisaatiossa halutaan edistää kestäviä käytäntöjä, täytyy työhön osoittaa vastuuhenkilö, jolla on työaika käytettävissä esim. materiaalien ekologisuuden vertaamiseen, asioiden hankkimiseen ja lainaamiseen, matkustusvaihtoehtojen selvittämiseen, hiilijalanjäljen laskemiseen ja alan kestäväan kehityksen seuraamiseen.

Lopuksi ehdotan, että Backlightin resursseja ei jatkossakaan käytetä katalogin tekemiseen. Tästä vapautuvat resurssit voidaan ohjata esim. nettisivujen uudistamiseen ja festivaalin historian esille tuomiseen kuraattoreiden ehdottamalla tavalla, sähköiseen markkinointiin ja ympäristöviestinnän kehittämiseen.

Esittelin opinnäytetyön Valokuvakeskus Nykyajan hallitukselle, joka piti kehittämisehdotuksia hyvin perusteltuina ja kestävyysnäkökulmaa tärkeänä. Oheisohjelman kehittäminen, kiertotalousratkaisujen etsiminen ja teosten esittäminen julkisessa tilassa saivat erityistä kannatusta. Seuraavan festivaalin suunnittelu alkaa heti ensi vuoden alussa teeman ja kuraattoreiden valinnalla sekä rahoitus- ja yhteistyömahdollisuuksien kartoittamisella.

6 LOPUKSI

Lähdeaineistosta nousee esille taide- ja kulttuurialan kestävyiden edistämiseen liittyvän tiedon hajanaisuus: tietoa on, mutta se on hajallaan ja vaikeasti löydettävissä. Myös erilaisia työkaluja ja laskureita löytyy, mutta niitä ei välttämättä ole kehitetty alan tarpeisiin. Lisäksi alalla vallitsee krooninen resurssipula, joka lisää oman haasteensa kestävyystyöhön. (Lebedeff & Grekov 2022, 10-11; Valajärvi 2020, 26.) Uutta tietoa ja käytäntöjä luodaan kuitenkin parhaillaan eri taiteen ja kulttuurin aloilla. Elävän musiikin alalla on kehitetty kattava digitaalinen tietopankki, vastuullisuusohjelman suunnittelutyökalu ja yhteisöalusta Elma, jonka viitekehyksenä toimivat YK:n kestävä kehityksen tavoitteet (Elma 2023). Vaikka Elma on kehitetty elävän musiikin tarpeisiin, on se hyvin sovellettavissa kuvataiteen alalle. Työkaluja nykytaiteen tuotanto- ja toimintatapojen ekologisesti kestävään uudistamiseen kehitetään parhaillaan käynnissä olevassa Vihreä paletti -hankkeessa (Frame 2023a). Tähän opinnäytetyöhön on kerätty tietoa, jonka avulla pienet, tapahtumia järjestävät organisaatiot voivat tarkastella ja kehittää toimintaansa.

Ekologisesti kestävästä tapahtumatuotannosta tietoa löytyy runsaasti ja monet kaupungit ovat julkaisseet aiheesta oman oppaan. Olen opinnäytetyössä verrannut keskenään Tampereen, Helsingin, Oulun ja Lappeenrannan kaupunkien ohjeistuksia tapahtumajärjestäjille. Oppaissa on keskitytty yleisön liikkumisesta syntyviin päästöihin ja niistä puuttuu Lappeenrantaan lukuun ottamatta kansainvälisissä tapahtumissa hiilijalanjälkeä kasvattavat esiintyjien lentomatkat. Koska kehittämistyön kohteena olevan Backlight-valokuvafestivaalin päästöistä suurin osa syntyy matkoista, olen keskittynyt työssä lentomatkestämiseen aiheutuvien päästöjen laskemiseen ja vähentämiseen.

Opinnäytetyössä esitetyt laskelmat hiilijalanjäljestä, matkustamisen päästöistä ja kompensoinnin määräästä ovat pikemminkin suuntaa antavia kuin tarkkoja ja niiden tarkoituksena on ollut osoittaa mistä päästöt syntyvät ja luoda lähtökohta päästöjen mittaamiselle tulevaisuudessa. Huomion arvoista on, ettei hiilijalanjäljen arvion laskemiseen tarvita asiantuntijaa, mutta aikaa työhön kannattaa varata. Backlight-valokuvafestivaalin hiilijalanjälki on laskettu Hiilifiksi järjestö -hankkeen laskurilla, jossa lentojen päästökertoimet ovat vuodelta 2008. Laskennan perusteet välilehdellä todetaan, että kertoimet eivät ole täysin ajantasaiset, mutta antavat luultavasti siitä huolimatta todenmukaisemman arvion kuin netistä löytyvät laskurit. Olen laskenut vuoden 2023 päästöjä niillä tiedoilla, jotka ovat olleet saatavilla. Laskelmasta puuttuvat kuitenkin esimerkiksi jätteiden osuus ja yleisön matkustamisesta aiheutuneet päästöt.

Hiilijalanjäljen laskemiseen liittyvät haasteet nousivat esiin myös haastatteluissa kestävyysalan liittyvistä käytännöistä Utopias Lahti, Helsinki biennaali, Mäntän kuvataideviikot ja Meidän Festivaali -tapahtumien edustajien kanssa. Neljän tapahtuman otos ei anna kattavaa kuvaa suomalaisten taide- ja kulttuurifestivaalien kestävyystoimista, vaan pikemminkin valottaa keinojen ja käytäntöjen moninaisuutta. Useampien tapahtumien edustajien haastattelut olisivat antaneet luotettavamman kuvan alan kestävyttä edistävästä käytännöstä. Koska opinnäytetyön tavoitteena kuitenkin oli kartoittaa parhaita käytäntöjä kestävien toimintatapojen lisäämiseksi, pidän valintaa onnistuneena ja perusteltuna, ja haastatteluiden antia monipuolisena ja hyödyllisenä. Arvokkaan lisän opinnäytetyölle olisi antanut yleisön näkökulma tapahtuman kehittämiseen. Onkin tärkeää, että yleisöpalautteen kerääminen sisällytetään festivaalin tuotantoprosessiin tulevaisuudessa, jotta tapahtumaa voidaan kehittää vastaamaan kävijöiden toiveisiin.

Keskustelut muiden taide- ja kulttuuritapahtumien edustajien kanssa nostivat hyvin konkreettisesti esiin alalla vallitsevan jakamisen kulttuurin, jossa osaamisen ja tiedon levittämisen nähdään edistävän koko alan kehitystä. Haastattelemani henkilöt jakoivat avoimesti tietoa ja kokemuksiaan tapahtumien kestävästä käytännöstä ja niihin liittyvistä haasteista, ja olivat halukkaita käymään keskustelua aiheesta. Huomiota tukee myös se, että kestävyystyössä pidemmällä olevat toimijat jakavat nettisivuillaan ja seminaareissa avoimesti tietoa myös muiden hyödynnettäväksi. Esimerkiksi Meidän Festivaali kertoo nettisivuillaan festivaalin tavoitteestaan kohti hiilineutraaliutta ja toimenpiteistä, joita sen eteen ollaan tehty (Meidän Festivaali 2023b). Helsinki International Artist Programme HIAP jakaa sivuillaan vinkit maata pitkin matkustamiseen (HIAP 2023), ja Mustarinda residenssin blogista löytyy taiteilijoiden kokemuksia hitaasta matkustamisesta (Mustarinda 2023). ANTI Contemporary Art Festival jakaa sivuillaan tietoa festivaalilla tehdystä laajasta vastuullisuustyöstä, johon kuuluvat kestävät toimintatavat ja toimenpiteet, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus ja turvallisemman tilan ohjeet (ANTI 2023). Nykyaikaisen tilaajaorganisaatio IHME Helsinki ylläpitää Ekoblogia ja julkaisee podcastia (IHME 2023).

Raporteissa kestävyysalan edistämisen haasteeksi nousee resurssien puute (Lebedeff & Grekov 2022, 16; Pekkarinen ym. 2022, 21; Valajärvi 2020, 26), joka tuskin on helpottamassa lähivuosien aikana. Petteri Orpon hallitus on esittänyt Opetus- ja kulttuuriministeriön budjetista leikatavaksi tänä vuonna kymmenen miljoonaa euroa ja ensi vuonna 25 miljoonaa euroa (Siren 2023). Opinnäytetyössä Backlight-valokuvafestivaalille on kehitetty uutta kestävämpää toimintamallia ja sille on luotu vastuullisuussuunnitelma ja 11 vuotta vanha ympäristösuunnitelma on

päivitetty ajan tasalle. Työn tuloksena on syntynyt myös kehittämissuhteita tuleville festivaaleille. Kehittämissuhteissa tunnustetaan tarve lisätyövoimalle ja siten myös lisärahoitukselle. Toisaalta ehdotuksista löytyy myös vaihtoehtoja nykyisten resurssien suuntaamiseksi kotimaahan ja kiertotaloutta tukeviin ratkaisuihin. Kehittämistyön tuloksena festivaalilla on enemmän vaihtoehtoja eri resursseilla toimimiseen ja tietoa kestävämpien valintojen tekemiseen tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- ANTI – Contemporary Art Festival 2023. Verkkosivu. Viitattu 27.11.2023 <https://antifestival.com/vastuullisuus/>
- Backlight 2008. Festivaali katalogi. Tampere: Esa Print Oy
- Backlight 2014. Festivaali katalogi.
- Backlight 2017. Festivaali katalogi. Tampereen taidemuseon julkaisuja 167. Jelgavas Tipografija SIA.
- Baltic Circle 2023. Villin vieraana. Verkkosivu. Viitattu 21.11.2023 <https://www.balticcircle.fi/hankkeet/villin-vieraana/>
- Copenhagen Photo Festival 2023. Open call. Verkkosivu. Viitattu 19.11.2023 <https://copenhagenphotofestival.com/en/open-call-2024/>
- Ekokompassi 2023. Sertifikaatti. Verkkosivu. Viitattu 21.12.2022 ja 20.10.2023 <https://ekokompassi.fi/sertifikaatti/>
- Elma 2023. Verkkosivu. Viitattu 21.11.2023 <https://www.elma.live/fi/info/about>
- Eskola, Lätti & Vastamäki 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. E-kirja. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Finnwatch 2021. Anekauppaa vai ilmastotekoja? Vapaaehtoisen päästökompensaation kysyntä, tarjonta ja laatu Suomessa. Noudettu 3.9.2023. https://finnwatch.org/images/reports_pdf/Anekauppaa_vai_ilmastotekoja_small_size.pdf
- Frame contemporary art finland 2023a. Uusi kestävämpien käytäntöjen työkalupakki nykytaiteen alalle. Verkkosivu. Viitattu 18.9.2023 <https://frame-finland.fi/uusi-kestavampien-kaytantojen-tyokalupakki-nykytaiteen-alalle/>
- Frame contemporary art finland 2023b. Tietokortti. Kuvataiteen käyntimäärät Suomessa 2022. Noudettu 11.11.2023 https://frame-finland.fi/wp-content/uploads/2023/09/Frame_Tietokortit_2022-kayntimaarat.pdf
- Helsinki Biennaali 2023a. Verkkosivu. Viitattu 18.10.2023 <https://helsinkibiennaali.fi/>
- Helsinki Biennaali 2023b. Verkkosivu. Viitattu 19.10.2023 <https://helsinkibiennaali.fi/story/blanca-de-la-torre-ja-kati-kivinen-valittu-vuoden-2025-helsinki-biennaalin-paakuraattoreiksi/>
- HIAP Helsinki International Artist Programme 2023. Verkkosivu. Viitattu 27.11.2023 <https://www.hiap.fi/ecotravel/>
- Helsingin kaupunki 2020. Siisti tapahtuma! Ympäristöopas tapahtumajärjestäjille. Verkkosivu. Viitattu 25.9.2023 <https://www.hel.fi/static/liitteet/kaupunkiymparisto/julkaisut/esitteet/siisti-tapahtuma-2020.pdf>

- Herranen, Kaisa & Karttunen, Sari 2016. Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Cuporen verkkojulkaisuja 35.
- Hiilifiksi järjestö 2023. Verkkosivu. Viitattu 22.8.2023 <https://blogs.helsinki.fi/hiilifiksi/laskuri/>
- Hiilipörssi. Verkkosivu. Viitattu 28.9.2023. <https://hiiliporssi.fi/>
- Hippolyte 2023. Projektit. Valokuvataiteilijoiden liiton verkkosivu. Viitattu 12.11.2023 <https://hippolyte.fi/2023/09/20/22969/>
- Hirvi-Ijäs, Renko, & Lahtinen 2021. Yhteiset pelisäännöt. Rahoituksen merkitys kulttuuri- ja sivistysjärjestöjen toiminnassa. Cuporen verkkojulkaisuja 66.
- Hirvi-Ijäs, Sokka, Rensujeff & Kurlin 2019. Taiteen ja kulttuurin barometri 2018. Taiteilijoiden ja taiteen liikkuvuus. Cuporen verkkojulkaisuja 51. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Noudettu 21.11.2023 https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2019/taiteilijoiden_ja_taideen_liikkuvuus_taideen_ja_kulttuurin_barometri_2018_v_09.pdf
- Hoffren, Jari 2016. ”Toki laitetaan lauseita, mitä toivotaan kuultavan” – Rahoituksen ohjausimpulssien vaikutukset festivaalijärjestäjien toimintaan. Teoksessa Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisuja 29. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö. Helsinki.
- IHME Helsinki 2023. Verkkosivu. Viitattu 27.11.2023 <https://ihmehelsinki.fi/ihme-blogit-ja-podcastit/>
- Ilmastoapu 2023. Verkkosivu. Viitattu 28.9.2023. <https://www.ilmastoapu.fi/>
- Ilmastokauppa 2023. Verkkosivu. Viitattu 28.9.2023. <https://ilmastokauppa.com/aloitus/>
- Iso-Aho, Juha 2011. Miksi tarvitsemme tapahtumia? Teoksessa Juha Iso-Aho & Joni Kinnunen (toim.) Tapahtumatuotannon palapeli – Näkökulmia merkityksiin, muutoksiin ja kehittämiseen 2011. Humak. Helsinki.
- Jones, Megan 2018. Event management: A Practical Guide. E-kirja. New York: Routledge.
- Juhila, Kirsi 2021. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Verkkosivu. Viitattu 13.11.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Julkinentaide 2023. Verkkosivu. Viitattu 24.1.2023 <https://www.julkinentaide.fi/taiteilija-osallistu-taideen-hiililaskurin-kehittamiseen-vastaamalla-kyselyyn>
- Julies Bicycle 2023. Verkkosivu. Viitattu 27.8.2023 <https://juliesbicycleeurope.org/creative-tools/>
- Julie’s Bicycle 2023b. Creative Green Tools. Verkkosivu, vaatii kirjautumisen. Viitattu 28.8.2023 <https://ig-tools.com/login>
- Karjalainen, Asko 2002. Mitä benchmarking-arviointi on? Teoksessa Kauko Hämäläinen & Minna Kaarinen-Koutaniemi (toim.) Benchmarking korkeakoulujen kehittämisvälineenä. E-kirja. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2002.

- Karppanen, Joel 2023. Jokapaikan valokuvafestivaali. Taide-lehti 4/23. Viitattu 22.10.2023 <https://taidelehti.fi/jokapaikan-valokuvafestivaali/>
- KEMUT-verkosto 2023. Verkkosivu. Viitattu 18.10.2023 <https://www.kestavamusiikki.net/>
- Kiertotalousakatemia 2023. Ympäristövaikutusten laskeminen. Verkkosivu. Viitattu 23.8.2023 <https://www.kiertotalousakatemia.fi/ymparistovaikutusten-laskeminen/>
- Kinnunen, Joni 2011. Tunne tapahtumasi – työvälaineitä arviointiin ja kehittämiseen. Teoksessa Juha Iso-Aho & Joni Kinnunen (toim.) Tapahtumatuotannon palapeli – Näkökulmia merkityksiin, muutoksiin ja kehittämiseen 2011. Humak. Helsinki.
- Kivisaari, Kiira 2021. Biennaalin ympäristövaikutuksista. Tutkimuksessa Kivisaari, Kuusi & Mustonen, Helsinki Biennaalin vaikuttavuustutkimus 2021. Helsingin kaupunki. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_03_09_Tutkimuskatsauksia_1_Taskinen_Kivisaari_Kuusi_Mustonen.pdf
- Koneen säätio 2023. Ekososiaalinen sivistys. Verkkosivu. Viitattu 21.11.2023 <https://koneensaatio.fi/meista/ekososiaalinen-sivistys/>
- Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino
- Landskrona Foto 2023. Open call. Verkkosivu. Viitattu 19.11.2023 <https://site.pictor.com/landskrona-foto-festival-2024>
- Lappeenranta events 2023. Järjestä tapahtuma. Kestävämpi tapahtuma. Verkkosivu. Viitattu 24.9.2023 <https://lapeenrantaevents.fi/fi/Jarjesta-tapahtuma/Kestavampi-tapahtuma>
- Lebedeff, Tanja & Grekov, Nicole 2022. Luovat alat kestävyyttä etsimässä. LuoTo esiselvitys. Aalto-yliopisto. Noudettu 11.9.2023 <https://www.aalto.fi/sites/g/files/flghsv161/files/2022-11/LuoTo-raportti.pdf>
- Luonila M., Kurlin, A., Karttunen, S. & Mäenpää, M. 2019. Taide- ja kulttuurifestivaalien vaikuttavuus. Cuporen tietovihko 1. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore 2019.
- Luonila M., Kurlin, A., Karttunen, S. & Mäenpää, M. 2019b. Taide- ja kulttuurifestivaalien vaikuttavuus. Cuporen verkkojulkaisuja 52. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore 2019.
- Luonila M., Ruokolainen O., Oksanen-Särelä K., Kurlin Niiniaho A., Vähäsantanen S. & Karpinen A. 2022. Taide- ja kulttuurifestivaalien aluetaloudelliset mekanismit. Aluetalousvaikutusten mittaamisen haasteet ja mahdollisuudet. Cuporen työpapereita 18. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Mair, Judith & Smith, Andrew 2022. Events and sustainability: why making events more sustainable is not enough. Noudettu 27.11.2023 <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781003314295-1/events-sustainability-making-events-sustainable-enough-judith-mair-andrew-smith>
- Meidän Festivaali 2023a. Verkkosivu. Viitattu 18.10.2023 <https://meidanfestivaali.fi/>
- Meidän Festivaali 2023b. Verkkosivu. Viitattu 18.10.2023 <https://meidanfestivaali.fi/yhteystiedot/vastuullisuus/siirtyma-hiilineutraaliin-toimintaan/>

- Mustarinda 2023. Verkkosivu. Viitattu 27.11.2023 <https://mustarinda.fi/blog>
- Mäntän kuvataideviikot 2023. Verkkosivu. Viitattu 2.3.2023 <https://www.kuvataideviikot.fi/historia.htm>
- Ojasalo, Katri, Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudella osaamista liiketoimintaan. Helsinki. Sanoma Pro.
- Opetushallitus 2023. Kestävän kehityksen keskeiset käsitteet. Verkkosivu. Viitattu 13.8.2023 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kestavan-kehityksen-keskeiset-kasitteet>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. Valtakunnallisten festivaalien avustukset myönnetty. Verkkosivu. Viitattu 12.8.2023 <https://okm.fi/-/valtakunnallisten-festivaalien-avustukset-myonnetty>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Kulttuurin aika on nyt ja aina. Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 23:2022. Noudettu 18.9.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164225/OKM_2022_23.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Taide- ja kulttuurifestivaalit – vahvistuva kulttuurinen voimavara. Esitys toimintaohjelmaksi vuosille 2017–2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 42:2016.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 20:2017
- Oulun kaupunki 2023. Tapahtumajärjestäjän opas. Ympäristövastuu. Verkkosivu. Viitattu 24.9.2023 <https://www.ouka.fi/oulu/tapahtumat/ymparistovastuu>
- Pekkarinen, Siltanen & Virkkala (toim.) 2022. Taidealan jälleenrakennus: Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen. Taideyliopisto. Noudettu 14.9.2023 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-260-4>
- Seppänen-Järvelä, Riitta 2005. Johdanto: Vertaisuuteen perustuvat kehittämis- ja arviointimenetelmät: Innovatiivisia ratkaisuja. Teoksessa Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineenä. Verkkojulkaisu. Viitattu 10.11.2023 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77163/vertaismenetelmat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Siivonen Katriina 2019. Ei kestävä kehitys ilman kulttuuria – miksi niin? Turun yliopiston blogi. Viitattu 12.11.2023 <https://blogit.utu.fi/utu/2019/02/22/ei-kestavaa-kehitysta-ilman-kulttuuria-miksi-niin/>
- Silvanto, Satu (toim.) 2016. Festivaalien Suomi. Cuporen julkaisu 29. Kulttuuripolittisen tutkimuksen edistämissäitiö. Helsinki.
- Sipilä, Juha 2017. Johdanto. Teoksessa Suomen YK-liitto Kestävän kehityksen tavoitteet – taskukirja. Viitattu 21.12.2022. https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/media/Agenda2030_pikkukirjanen_2017.pdf
- Sirén, Vesa 2023. Orpon hallitukselta roimat kulttuurileikkaukset – ensi vuonna leikataan vielä enemmän. Helsingin sanomat 23.11.2023. Viitattu 1.12.2023 <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010006782.html>

- Sitra 2020. Verkkosivu. Viitattu 2.9.2023 <https://www.sitra.fi/blogit/onko-paastojen-kompensointi-rahastusta/>
- Suomen taiteilijaseura 2023. Verkkosivu. Viitattu 5.9.2023 <https://www.artists.fi/fi/edunvalvonta/kuvataiteen-toimiala>
- Suomen YK-liitto 2022. Kestävä kehitys. Verkkosivu. Viitattu 21.12.2022 <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>
- Suomen YK-liitto 2023. Agenda2030-julistuksen sisältö. Verkkosivu. Viitattu 12.3.2023 <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys/agenda2030-julistuksen-sisalto>
- Suomen ympäristökeskus 2023. Viitattu 27.8.2023 https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Kulutustuotanto/Laskurit/YHiilari
- Tampere 2023. Festivaalien ja suurten yleisötapahtumien yleisavustukset. E-lomake. Viitattu 25.11.2023 <https://elomake.tampere.fi/lomakkeet/28685/lomake.html>
- Tampereen kaupunki 2023. Tapahtumajärjestäjän opas. Vastuulliset ja kestävät tapahtumat. Verkkosivu. Viitattu 24.9.2023 <https://www.tampere.fi/tapahtumajarjestajille/tapahtumajarjestajan-opas/vastuulliset-ja-kestavat-tapahtumat>
- Tampereen strategia 2030 2021. Noudettu 25.11.2023 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiE997x7t-CAXVdFBAI-HYv6BjgQFnoECA4QAO&url=https%3A%2F%2Fwww.tampere.fi%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2022-05%2FFINAL_Tampereen%2520strategia%25202030_saavutettava_0.pdf&usg=AOvVaw2L6dKpi5tsBE6N0JrSz5A8&opi=89978449
- Tampere-talo 2023. Hiilineutraali Tampere-talo. Verkkosivu. Viitattu 21.11.2023 <https://www.tampere-talo.fi/yhteiskuntavastuu/hiilineutraali-tampere-talo/>
- Utopias Lahti. Verkkosivu. Viitattu 3.2.2023 <https://utopiaslahti.com/>
- Valajärvi Anni. Kestävän kehityksen tavoitteet taiteen ja kulttuurin alojen toiminnassa. Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. (Selvitys) Noudettu 11.9.2023 https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Ilmastonmuutos_TaidejaKulttuuri-1.pdf
- Valokuvakeskus Nykyaika 2020. Vuosikertomus. Ei julkaistu.
- Valtioneuvosto 2023a. IPCC:n raportti: Nyt tehtävät päätökset vaikuttavat tuhansia vuosia – ilmastonmuutoksen haasteisiin mahdollista vastata nopeilla ja laajoilla toimilla. Tiedote 20.3.2023. Viitattu 25.11.2023 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/ipcc-n-raportti-nyt-tehtavat-paatokset-vaikuttava-tuhansia-vuosia-ilmastonmuutoksen-haasteisiin-mahdollista-vastata-nopeilla-ja-laajoilla-toimilla>
- Valtioneuvosto 2023b. Suomelle uusi kestävä kehityksen strategia. Tiedote 25.4.2022. Viitattu 25.11.2023 <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/suomelle-uusi-kestavan-kehityksen-strategia>
- Valtioneuvoston kanslia 2023. Kestävä kehitys. Verkkosivu. Viitattu 12.3.2023 <https://kestava-kehitys.fi/agenda-2030>

Vilkkä, Saarela & Eskola 2018. Riittääkö yksi? Tapaustutkimus kuvaajana ja selittäjänä. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. E-kirja. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Visit Tampere 2023. Valitse vastuullisemmin. Verkkosivu. Viitattu 29.1.2023 <https://visittampere.fi/valitse-vastuullisemmin/>

Y-Hiilari 2023. Hiilijalanjälkilaskuri. Noudettu 28.8.2023 <https://www.syke.fi/download/no-name/%7B76F0EE62-81F1-4524-A770-137307EE750F%7D/78424>

Ympäristöhallinto 2023. Verkkosivu. Viitattu 2.9.2023. <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-arki/paastojen-kompensointi>

Ympäristöministeriö 2023. Mitä on kestävä kehitys? Verkkosivu. Viitattu 23.1. ja 13.8.2023. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

Ympäristösuunnitelma Backlight 2012. Innolink Oy, Mäki-Kihtilä Kaisa & Niemi Jani-Petteri. Ei julkaistu.

HAASTATTELUT

Airo, Henri (taiteellinen johtaja), Heinimäki, Toivo (viestintävastaava) & Syrjänen, Kaisa (näyttelykoordinaattori) 2023. Utopias Lahti. Haastattelu etäyhteydellä 13.9.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

Karo, Marko & Pälviranta, Harri 2023. Backlight-valokuvafestivaalin kuraattorit. Haastattelu etäyhteydellä 14.9.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

Karppanen, Joel 2023b. Haastattelu etäyhteydellä 16.10.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

Lönnblad, Irene 2023. Toiminnanjohtaja. Meidän Festivaali. Haastattelu etäyhteydellä 19.9.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

Hurskainen, Jonna (tuotantopäällikkö) & Kivisaari, Kiira (palveluvastaava) 2023. Helsinki Biennaali. Haastattelu etäyhteydellä 2.10.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

Nyrhinen, Tiina 2023. Toiminnanjohtaja. Mäntän kuvataideviikot. Haastattelu 2.10.2023. Haastattelija: Liisa Mäkinen

LIITTEET

Haastattelukysymykset:

1. Kertoisitko tapahtumasta, jossa työskentelet?
2. Mikä on asemasi ja mitä työtehtäviisi kuuluu?
3. Minkälainen tapahtuman tuotantoprosessi on: työnjako, aikataulu ja rahoitus?
4. Kuka päättää taiteellisesta sisällöstä, ja onko tapahtumalla teema?
5. Mitä toimenpiteitä tapahtumassa on tehty kestävyuden edistämiseksi, mitä on suunniteltu ja mikä koettu vaikeaksi?
6. Miten taiteilijat matkustavat ja onko kansainvälisyys koettu tapahtumassa kestävyuden kannalta haasteena?
7. Onko ekologiset ratkaisut koettu kalliimpina tai aikaavievämpinä?
8. Lasketaanko tapahtuman hiilijalanjälki?
9. Onko tapahtumalla ympäristösertifikaatti?
10. Onko päästöjä kompensoitu?